

**Brukan Aşireti Örneği Üzerinden Aşiret Düğünlerinin Gastro(etno)müzikolojik
Perspektiften Değerlendirilmesi**
*Evaluation of Tribal Weddings from Gastro(ethno)musicological Perspective on the Example of
Brukan Tribe*

Songül ÇAKMAK

Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türk Müziği Devlet Konservatuvarı, Van, Türkiye
Assoc. Prof. Dr., Van Yüzüncü Yıl University, Turkish Music State Conservatory, Van, Turkey
Orcid: 0000-0002-5781-2814. songulcakmak@yyu.edu.tr

Article Information/Makale Bilgisi

Cite as / Atıf: Çakmak, S. (2026). Brukan Aşireti Örneği Üzerinden Aşiret Düğünlerinin Gastro(etno)müzikolojik Perspektiften Değerlendirilmesi. Van Yüzüncü Yıl University the Journal of Social Sciences Institute, Özel Sayı, 183-203
Çakmak, S. (2025). Evaluation of Tribal Weddings from a Gastro(ethno)musicological Perspective: The Case of the Brukan Tribe. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Special Issue, 183-203

Article Types / Makale Türü: Research Article/Araştırma Makalesi

Received/Geliş Tarihi: April 17, 2025/17 Nisan 2025

Accepted/Kabul Tarihi: February 1, 2026/1 Şubat 2026

Published/Yayın Tarihi: February 23, 2026/23 Şubat 2026

Pub Date Season/Yayın Sezonu: February /Şubat

Issue/Sayı: Special Issue/Özel Sayı

Pages/Sayfa: 183-203

Plagiarism/İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software./ Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Published by/Yayıncı: Van Yüzüncü Yıl University of Social Sciences Institute/Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ethical Statement/Etik Beyan: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited/ Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Songül ÇAKMAK).

Conflict of Interest/Çıkar Beyanı: There are no conflicts of interest./Bu çalışma kapsamında herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile çıkar çatışması yoktur.

Declaration of Authors' Contribution/Yazarların Katkı Oran Beyanı:

This article has one author and the contribution rate of the author is 100 %/Bu makale tek yazarlıdır ve yazarın katkı oranı yüzde 100'dür.

Copyright & License/Telif Hakkı ve Lisans: Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0./Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Öz

Bu çalışma, Brukan (Bruki) aşiretinin düğün geleneklerini gastro(etno)müzikolojik bir perspektifle ele alarak, yiyecek, müzik ve dansın kültürel kimlik inşasındaki işlevlerini incelemektedir. Tarihsel kökenleri ve toplumsal örgütlenme biçimiyle kültürel sürekliliğini günümüze taşıyan Bruki aşireti, düğün ritüelleri aracılığıyla hem toplumsal hafızayı canlı tutmakta hem de kolektif değerlerin aktarımını sağlamaktadır. Araştırmada katılımlı gözlem, yapılandırılmış ve yarı yapılandırılmış görüşmeler ile sözlü ve yazılı anlatılar kullanılmış; böylece hem doğrudan gözlemler hem de yerel aktarımlar aracılığıyla veri çeşitliliği sağlanmıştır. Elde edilen bulgular, düğünlerdeki gastronomik pratiklerin yalnızca beslenme ihtiyacını karşılamadığını; aynı zamanda misafirperverlik, toplumsal statü, ekonomik güç ve kültürel kimlik göstergesi olarak işlev gördüğünü ortaya koymuştur. Özellikle etli yemekler, kavurma, pilav, tatlılar ve geleneksel içecekler hem maddi imkanların görünür kılınmasına hem de kültürel sürekliliğin korunmasına hizmet etmektedir. Yemek hazırlıklarının kolektif bir biçimde yürütülmesi, topluluk üyeleri arasındaki dayanışmayı pekiştirmektedir. Müzik ve dans unsurları ise düğünlerin sosyal boyutunu öne çıkararak topluluk içi birlikteliği, sevinci ve kimlik bilincini pekiştirmektedir. Geleneksel enstrümanların ve halk danslarının icrası, aşiretin tarihsel hafızasının canlı tutulmasına ve kültürel aktarımın sürekliliğine katkı sağlamaktadır. Sonuç olarak Bruki aşireti düğünleri, gastro(etno)müzikolojik bir bağlamda; kültürel devamlılığın sağlanması, kolektif kimlik inşasının desteklenmesi ve toplumsal değerlerin kuşaklar arası iletimi açısından merkezi bir rol üstlenmektedir. Bu yönüyle çalışma, düğünlerin sadece bireysel bir geçiş ritüeli değil; aynı zamanda toplumsal aidiyet, dayanışma ve kültürel kimliğin yeniden üretim alanı olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler

Brukan (Bruki) Aşireti, düğün gelenekleri, gastro(etno)müzikoloji, kültürel kimlik, toplumsal ritüeller

Abstract

This study examines the wedding traditions of the Brukan (Bruki) tribe from a gastro-(ethno)musicological perspective, focusing on the roles of food, music, and dance in the construction of cultural identity. The Bruki tribe, with its historical roots and social organization, has preserved its cultural continuity to the present day and, through wedding rituals, both sustains collective memory and ensures the transmission of communal values. The research employs participant observation, structured and semi-structured interviews, as well as oral and written narratives, thereby ensuring data diversity through both direct observations and local accounts. Findings reveal that gastronomic practices in weddings go beyond meeting nutritional needs, functioning instead as indicators of hospitality, social status, economic power, and cultural identity. In particular, meat-based dishes, kavurma, pilaf, desserts, and traditional beverages serve both to make material resources visible and to safeguard cultural continuity. The collective preparation of food reinforces solidarity among community members. Music and dance, on the other hand, highlight the social dimension of weddings, strengthening communal unity, joy, and identity awareness. The performance of traditional instruments and folk dances contributes to keeping the tribe's historical memory alive while ensuring the continuity of cultural transmission. In conclusion, Bruki weddings, within a gastro-(ethno)musicological framework, play a central role in maintaining cultural continuity, supporting collective identity construction, and transmitting social values across generations. In this sense, the study demonstrates that weddings are not merely individual rites of passage but also vital arenas for the reproduction of social belonging, solidarity, and cultural identity.

Keywords

Brukan (Bruki) Tribe, wedding traditions, gastro-(ethno)musicology, cultural identity, social rituals

Giriş

Disiplinlerarası bir yaklaşım olan gastro(etno)müzikoloji, yemek pratikleri ile müziksel icraların kültürel, toplumsal ve ritüel bağlamlarda birbirleriyle kurduğu çok katmanlı ilişkidir şeklinde tanımlanabilir. Bu çok katmanlı yaklaşım, etnomüzikolojinin müziği yalnızca sessel bir olgu olarak değil, toplumsal yaşamın bütününe içkin bir kültürel pratik olarak ele alan perspektifi ile gastronomi çalışmalarının yiyeceği kimlik, hafıza ve sembol üretimi bağlamında değerlendiren bakış açısını bir araya getirmektedir (Merriam, 1964: 32–35; Mintz, 1985: 74–79, Çakmak, 2025: 101). Müzik ve yemek, bedensel ihtiyaçları karşılamaktan öte toplumsal ilişkileri inşa etme sürecinde güçlü anlamlar taşır.

“Burgerin Müziği-Bir Gastromüzikoloji Çalışması” adlı kitabında İrem Erdoğan Türen, gastro(etno)müzikoloji, “yemek hazırlama, paylaşma ve tüketme süreçlerinin, müziksel icra ve ritüel pratiklerle birlikte ele alınmasını; bu unsurların kültürel kimlik ve toplumsal aidiyet inşasındaki rolünü görünürlük kılan bir analiz alanıdır, şeklinde tanımlar (Erdoğan Türen ve Yöre 2021: 15–18). Bu bağlamda yemek, yalnızca biyolojik bir ihtiyaç değil; müzik ve ritüelle birleştiğinde toplumsal ilişkileri düzenleyen, kolektif hafızayı besleyen ve kültürel sürekliliği sağlayan sembolik bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kültürel çalışmalar ve etnomüzikoloji literatüründe müziğin ritüel bağlam içindeki işlevi, topluluk bilincini güçlendiren ve kolektif emeği anlamlandıran bir unsur olarak değerlendirilirken (Merriam, 1964: 210–213), gastronomi çalışmaları da yiyeceklerin üretim ve paylaşım süreçlerinin toplumsal statü, misafirperverlik ve kimlik göstergesi olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır (Mintz, 1985: 74). Gastro(etno)müzikolojik yaklaşım, bu iki alanı kesişimsel bir zeminde ele alarak, yemek ve müziğin birbirinden bağımsız değil; aksine simbiyotik bir ilişki içerisinde kültürel anlam ürettiğini savunur.

Özlem Doğuş Varlı (2022)’nın, öncülüğünü yaptığı ve 2024-2025 yılları arasında “Etnomüzikoloji dergisi” özel sayısı olarak çıkan “gastro(etno)müzikoloji” dergisi, içerik olarak zenginleşmektedir. Türkiye’de bu alandaki çalışmaların son yıllarda kurumsallaşmaya başladığı; gastro(etno)müzikoloji başlığıyla yayımlanan akademik dergiler ve monografik çalışmalar aracılığıyla disiplinin kavramsal sınırlarının daha net çizildiği görülmektedir (Erdoğan Türen, 2021: 63–67; Doğuş Varlı, 2022: 5–9, Çakmak, 2026: 100). Bu çalışma da söz konusu literatürden hareketle, Bruki Aşireti düğünlerini, yemek, müzik ve dans pratiklerinin ritüel bir bütünlük oluşturduğu gastro(etno)müzikolojik bir örnek olay olarak ele almaktadır.

Çalışmada, Bruki Aşiretinin sosyo-ekonomik ve siyasal yapılanmasından ziyade, bu çalışmada öncelikli olarak kültürel yapısını anlamaya yönelik bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu bağlamda, aşiret sisteminin genel özellikleri ile Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki aşiretlerin toplumsal yapı içindeki konumu ele alınmıştır. Zira Doğu Anadolu’daki toplumsal ilişkiler ağında aşiretlerin özgün ve belirleyici bir yeri bulunmaktadır. Bu nedenle, Bruki Aşireti’nin kültürel yapısını daha kapsamlı bir biçimde değerlendirebilmek adına, öncelikle aşiret sistemine dair genel bir çerçeve sunulması gereklilik arz etmektedir. Bruki Aşiretinin Batı İran ve Kafkasya’da yaşayan kolları da bulunmakla birlikte, bu çalışma yalnızca Türkiye sınırları içerisinde, özellikle Van ve çevresinde yaşayan topluluk üzerinde yoğunlaşmıştır.

Van ili, zengin kültürel mirası ve etnik çeşitliliğiyle bilinen bir bölgedir ve aşiret düğünleri, bu bölgenin geleneksel yaşam biçimlerini ve sosyal yapısını yansıtan önemli etkinliklerdir. Aşiret düğünlerinde, yemek, müzik ve dans, sadece kutlamaların eğlenceli bir parçası değil, aynı zamanda toplumsal bağların pekiştirildiği, kültürel değerlerin aktarıldığı ve kimliklerin ifade bulduğu kritik unsurlardır. Aşiret düğünlerini diğer düğünlerden farklı kılan en belirgin özellik, kendilerine bağlı bir dengbêjin varlığıdır. Dengbêj, mensubu olduğu aşiretin reisini övgü dolu sözlerle yüceltir; onun kahramanlıklarını, cömertliğini ve yüce gönüllülüğünü destansı bir anlatım biçimiyle dinleyicilere aktarır. Böylelikle düğün, yalnızca bir toplumsal birliktelik alanı değil, aynı zamanda sözlü kültürün kuşaktan kuşağa aktarıldığı bir sahne işlevi de görür.

Gastro(etno)müzikoloji perspektifinden bakıldığında, Van’daki aşiret düğünlerinde yiyecekler, geleneksel lezzetler ve ritüeller aracılığıyla kültürel kimlik ve sosyal statü belirleyicisi olur. Kavurma, pilav, pestili lahana dolması, helise (keşkek), ayran aşı, keledoş, sengeser, bulgur aşı, tandır balığı, tuzlu balık, etli köfte, çiriş mihlası, piti, kavut, virik (çorba), çatal tatlısı ve eğdek tatlısı gibi geleneksel yemekler, misafirperverliğin, toplumun ortak değerlerinin ve birliğinin sembolüdür. Bu yemekler, aynı zamanda müzik ve dansla birlikte, topluluğun bir arada yaşama anlayışını ve ortak hafızasını besler.

Müzik ve dans, düğünlerdeki ritüellerin ayrılmaz bir parçasıdır. Aşiret düğünlerinde dengbej yaygınlığına dair kaynaklar sınırlı, bu yüzden “geneldir / her düğünde mutlaka vardır” demek zor; ama gözlemler ve medya belgeleri dengbejlerin Van ve çevresindeki aşiret düğünlerinde önemli bir yer tuttuğunu gösteriyor (URL-4). Müzikal öğeler, düğün atmosferini şekillendirirken, danslar topluluğun bir arada hareket etmesini, kolektif hafızayı ve kültürel aktarımı sağlar. Müzik, bir yandan bireysel duyguların ifadesi olurken, diğer yandan toplumsal düzenin, birlikteliğin ve birlikte eğlenmenin bir sembolü olarak işlev görür. Van ili aşiret düğünleri, yemek, müzik ve dansın iç içe geçtiği; kültürün, toplumsal normların ve değerlerin aktif bir şekilde yaşatıldığı sosyal organizasyonlar olarak öne çıkar. Bu geleneksel etkinlikler, gastro(etno)müzikolojik bir çerçevede, yiyeceklerin, müziklerin ve dansların, kültürel anlatıları oluşturduğunu ve toplumsal bağları güçlendirdiğini gösterir (Çakmak, 2025: 92). Bruki aşiretinin düğünlerinde yemek ve müzik/dans arasındaki etkileşim, kültürel bütünlüğün en belirgin göstergelerindendir. Örneğin, düğünlerde büyük kazanlarda hazırlanan kavurma ve pilavın yapımı sırasında kadınlar, topluca zılgıt çekmekte ve stran (şarkı-türkü) söylemekte; bu türküler hem hazırlık sürecini ritmik bir düzene sokmakta hem de kolektif emeği anlamlandırmaktadır. Kazanların etrafında söylenen bu türkü-şarkılar, yemek hazırlığını salt bir mutfak faaliyeti olmaktan çıkararak toplumsal bir ritüele dönüştürmektedir. Benzer şekilde, etin pişirilmesi veya pilavın dağılması esnasında davul ve zurna eşliğinde erkeklerin halay çekmesi, yemeğin hazırlık sürecini eğlenceyle bütünleştirmektedir. Yemeğin servisinden sonra başlayan uzun havalar ve stranlar (şarkı-türkü) ise hem doyunluk hem de toplumsal birlik hissini pekiştiren sembolik bir işlev üstlenmektedir. Bu örnekler, gastronomi, etnoloji ve müzikolojinin iç içe geçtiği, birbirini besleyen bir simbiyotik ilişkiyi somut biçimde aşiret yapılanmasında ortaya koymaktadır (Merriam, 1964: 32; Mintz, 1985: 74).

Doğu Anadolu’daki aşiret yapılanması, tarihsel süreçlerde sosyo-kültürel ve ekonomik dinamiklerle şekillenen, soy bağına dayalı bir toplumsal örgütlenme biçimidir. Bu yapı, belirli bir coğrafyada yaşayan ve birbirleriyle akrabalık ilişkileri üzerinden bağ kuran bireylerden oluşur. Aşiretlerin liderliği genellikle yaşça büyük, saygın veya kabileye hizmet etmiş bireyler tarafından üstlenilir (Kartal, 2014: 157). Ekonomik yapıları ise çoğunlukla ortaklaşa tarım, hayvancılık gibi faaliyetler etrafında döner ve üyeler arasında kaynak paylaşımı esasına dayanır. Kültürel ve dini değerler, aşiretin sosyal düzeninin belirleyicisi olurken, dış etkileşimler ve savaşlar, aşiretlerin varlıklarını koruma ve genişletme stratejilerini etkiler (Özer, 2003: 108).

Toplamlar, belirli bir şekilde örgütlenmiş yapılar olarak varlıklarını sürdürürler ve bu örgütlenmenin temelinde kültür bulunur. Malinowski’ye göre, kültürün esas gerçeği, insanların sürekli olarak gruplar halinde örgütlenmesidir. Bu gruplar arasındaki ilişkiler ise, Rousseau’nun “toplum sözleşmesi”ne benzer bir anlaşma, geleneksel bir yasa veya töre ile düzenlenir (1990: 45). Sosyal yapılar, genellikle bilinçli bir örgütlenmenin sonucudur ve belirli bir hiyerarşi içinde örgütlenmiş topluluklar, örgütlenmemiş topluluklara kıyasla daha uzun süre varlıklarını sürdürebilirler (Beşikçi, 1992: 101). Toplumsal yaşamın devamlılığını sağlamak ve bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak için toplulukların örgütlenmesi zorunludur. Örneğin, zarar vermeden paylaşılabilen kaynakların düzenlenmesi, ailelerin tek başına üstesinden gelemeyeceği iş gücü gerektiren görevlerin yerine getirilmesi ve bir grubun başka bir gruptan destek ve koruma talep etmesi gibi durumlar, toplumların örgütlenmesinin gerekliliğini ortaya koyar (Haviland, 2002: 313). Malinowski, “İnsanları ortaklık kurmaya iten şey ne onların duygusal tepkilerinin benzerliği ne de aynı uyarıcılara verdikleri tepki benzerliğidir; bu yalnızca, yapay varlık koşullarının etkisiyle edinilmiş bir alışkanlıktır” (1989: 138-139), der. Birlik ruhu, tüm grupların ortak bir özelliğidir. Aşiretler, birbirleri içinde bulunan gruplardan oluşur. Ancak bu gruplar hem aileye hem de siyasal bir kuruluşa benzedikleri için “siyasal aile toplulukları” olarak adlandırılırlar. Bu gruplar genellikle gerçek ya da soyut bir akrabalığa dayanır ve aralarındaki ilişkiler, “kan davası dayanışması” ve “savaş dayanışması” gibi unsurlarla şekillenir. Eski (cahiliye) Arap toplumlarının yapılarını devam ettirirler (Gökalp, 1999: 26). Grup yapısı, bireylerin tek başlarına ulaşamayacakları hedeflere ulaşabilmek için iş birliği yaparak birbirlerine bağımlı hale gelmelerinin sonucudur (Arkonaç, 2001: 256). Uzun süreli bir arada yaşam sonucunda, topluluklar, onu oluşturan bireylerin sahip olduğu özelliklerden çok daha farklı, yeni özelliklere sahip hale gelir. Bu süreçte bilinçli kişilik kaybolur ve bireylerin düşünce ve duyguları tek bir noktada birleşir (Arkonaç, 2001: 367). Sonuç olarak, “sevinçte ve tasada” ortak bir kolektif bilinç meydana gelir.

Ortak ihtiyaçları karşılamak amacıyla bir arada yaşamaya başlayan ve kolektif bilinçle hareket eden insan topluluklarının örgütlenme biçimlerinden biri aşiret yapısıdır. Aynı kaderi, tasada ve kıvançta paylaşmayı seçen aşiret yapısı, bazı toplumlarda günümüzde de önemli bir yer tutmaktadır. Bu toplumlardan biri şüphesiz Kürtlerdir. Kürt toplumsal örgütlenmesi, yüzyıllara dayanan örf ve adetlerin toplumsal ilişkileri şekillendirdiği aşiret temelli bir yapıya dayanır. Bu bağlamda, Kürt toplumunu Max Weber'in ideal tiplerinden geleneksel otorite tipiyle tanımlanan toplumlar kategorisine dâhil edebiliriz. Geleneksel toplumlarda, "egemenleri belirleyen geleneksel kurallar olup, onlara uyulmasının nedeni de geleneksel konumlarından kaynaklanır. En basit örneğiyle bu tür örgütlü egemenlik, çoğunlukla birlikte büyüme sonucu gelişen kişisel bağlılık duygusundan doğar. Erki elinde bulunduran kişi bir 'üst' değil, kişisel efendidir; yönetsel görevleri ise 'resmi görevliler' değil, kişisel hizmetçilerdir" (Weber, 1995: 331). Anthony Giddens ise kabile toplumlarında veya küçük, sözlü topluluklardaki başlıca yapısal ilkenin gelenek ve akrabalık ekseninde işlediğini belirtir (Giddens, 1999: 243). Aşiret temelli yapıda, kan bağıyla evlilik akrabalık bağlarını güçlendirmektedir. Sosyal ilişkileri düzenleyen kurallar, yüzyıllardır süregelen geleneklerin oluşturduğu alışkanlıklar bütünüdür. Kürt aşiretlerinde de itaat, öndere değil, onun da bağlı olduğu ataların miras bıraktığı gelenek ve göreneklere yöneliktir.

Kürt tarihi üzerine yapılan en eski çalışmalardan biri, Bitlis beylerinden Şerefhan (1597)'a ait "Şerefnâme" adlı eserdir. Bu eserde, Kürt emirlikleri hakkında geniş bilgi verilmektedir. "Şerefnâme"de "Büyük Lor" olarak bilinen Fadlavi ailesi beyleri (mir), Diyarbakır ve Cizre Beyleri (Mervaniler), Hasankef ailesinin ünlü "Dinever" ve "Şehrezar" beyleri, ayrıca Mısır ve Şam sultanları olarak bilinen "Al-ı Eyyub" (Eyyubiler) hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bunların dışında, Erdelan, Hakkâri, İmadiye, Bohtan (Cizre), Çemişgezek (Tunceli), Mırdasi (Eğil, Palo), Sason (Siirt) ve Hizan (Bitlis) gibi beyliklerden (emirliklerden) de bahsedilmektedir (Şeref Han, 1597; Erdelan, 1998: 37). Bu emirlikler, birden fazla aşireti ve aşiret dışı toplulukları koruyarak geniş bir siyasi topluluk oluşturmuşlardır.

Kürtler, yaşadıkları coğrafyada 19. yüzyıla kadar birçok emirlik kurmuşlardır. Her bir emirlik, hükümetin (Osmanlı Devleti) miras yoluyla unvan hakkı verdiği bir aile tarafından yönetiliyordu. Osmanlı Devleti, bu ailelerin bireylerinden birini emir olarak seçme yetkisine sahipti (McDowell, 2000: 46). Bu beyliklerin liderleri, "Mir" (emir) unvanını taşıyan kişiler bazen öylesine güçlü hale gelmişlerdir ki kendi adlarına para bastırıp hutbe okutacak kadar nüfuz sahibi olmuşlardır. Örneğin, Revanduz bölgesinin emiri Mir Muhammed, Osmanlı parasına karşılık olarak kendi adıyla bakır sikkeler bastırmıştı. Bu paraların ön yüzünde "El Emir Mansur Muhammed Bey" yazarken, arka yüzünde "Darb fi Revanduz" ifadesi bulunuyordu. Benzer şekilde, 1847'de iktidarına son verilen Botan Emiri Bedirhan Paşa da kendi adına para bastırmıştır. Bastırdığı paranın ön yüzünde "Emir-i Botan Bedirhan", arka yüzünde ise "Hicri 1258" yazılıydı (Haviland, 2002: 47).

Bruinessen, Osmanlı Devleti ile emirlikler arasındaki ilişkiler hakkında şu değerlendirmeyi yapmaktadır: "Osmanlı, asırlar boyu aşiretler ve köylülerle doğrudan temas kurmak yerine, bölgesel Kürt elitlerini bir aracı olarak kullanmıştır. Özellikle stratejik ya da ekonomik açıdan önemli bölgelerde, merkezden atanan askeri yöneticilerle yönetim sağlansa da genel olarak dolaylı bir yönetim tarzı benimsenmiştir. Kürt emirlikleri, Osmanlı İmparatorluğu'na katılmadan önce de varlıklarını sürdürüyordu; Osmanlı yönetimi tarafından tanınmalarıyla birlikte yönetici ailelerin güçleri daha da pekişti. Bu emirliklerin merkezi devlete karşı askeri sorumlulukları ve sınırlı bir vergi yükümlülükleri vardı. Toplanan vergilerin büyük bir kısmı, emirler tarafından alınarak saray yaşamını finanse ediyordu. Emirlikler, aşiretlerden ya da aşiret birliklerinden oluşuyor ve raiyet (köylüler) ile aşiretler yalnızca emirler, hanedan üyeleri ve onların maiyetleriyle doğrudan ilişki kuruyorlardı" (Bruinessen, 1995: 107).

Arapça kökenli bir terim olan aşiret; üyelerinin barınma, can güvenliği ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ortak tehlikeler karşısında birleştiği ve ortak bir kimlik etrafında hareket ettiği, "öz ve norm olarak politik bir birlik"tir (Weber, 2002: 483). Hay, aşireti, dışsal tehditlere karşı üyelerini korumak ve eski gelenek ve yaşam biçimlerinin sürekliliğini sağlamak için var olan bir topluluklar federasyonu olarak tanımlar (Hay, 2005: 71). E. Gellner ise Ortadoğu toplumlarındaki aşiretlerin, "devletimsi" bir örgütlenmenin temelini oluşturduğunu ifade eder (Vergin, 2003: 32).

Gökalp, "Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler" adlı eserinde, aşiret örgütlenmesine geçmeden önce aşiretin tanımını yapar. Gökalp, aşireti, birbiriyle bağlı zümrelerden oluşan bir yapı olarak tanımlar. Bu zümreler ne "hıttavi" (aynı ülkede oturanlar) ne de "mesleki" olup, "kavmi zümreler" olarak adlandırılır. Ayrıca, bu toplulukların hem aileye hem de siyasi bir heyete benzemesi nedeniyle "siyasiyen ailevi zümreler" olarak da anıldığını belirtir. Bu zümreler genellikle "gerçek" veya "hayali" bir akrabalığa dayanır. Gökalp, aşiret örgütlenmesini kavim (millet)den en basit zümrelere kadar şu şekilde sınıflandırır (Gökalp, 1999: 18).

- Kavm (uruk): Şuuplardan meydana gelir "Ettimin"

- Şuub (il): Kabilelerden meydana gelir “Fenpmade”
- Kabile (kol): Amarelerden meydana gelir “Confederation”
- Amare (aşiret): Batınlardan meydana gelir “Tribu”
- Batın (soy): Semiyelerden meydana gelir “Phraterie”
- Semiye (sop): Tali (ikincil) semiyelerden meydana gelir “Clan”

Bu sınıflandırma çerçevesinde Gökalp, Kürt aşiretlerini kabile düzeyindeki örgütlenme içerisinde değerlendirmiştir: “Aşiretler, merkezî sıklığı (ağırlık noktası) esas alınarak tasnif edilmiştir. Bir aşirette merkezî sıklık ‘semiye’ olduğunda, buna ‘semiyevi aşiret’ denir.” Gökalp, aşiretleri çeşitli kategorilerde sınıflandırır ve bu sınıflandırmalarda kültürel farklılıkları dikkate alır. Avustralya aşiretleri, bu sınıflamada “basit totemli aşiretler” olarak adlandırılır. “Batın” merkezli sıklık ise “batını aşiret” olarak tanımlanır. Şimali Amerika Hintlileri ise “mütakâmil totemli aşiretler” sınıfına girerken, “amare” merkezli sıklık “amarevi aşiret” olarak kabul edilir. Afrika aşiretleri de bu sınıfa dâhildir ve burada artık totemizmin izlerine rastlanmaz. İlk sınıflarda “maderi nesep” (anaerkil) esas alınırken, bu sınıfta “pederi nesep” (ataerkil) hâkimdir. “Kabile” merkezli sıklık ise “kabilevi aşiretler” olarak adlandırılır. Arap ve Kürt aşiretleri de bu sınıfa dâhildir (Gökalp, 1999: 27). Bu sınıflamadan anlaşılacağı üzere, Gökalp, Kürt ve Arap aşiretlerini, Avustralya, Kuzey Amerika ve Afrika aşiretlerine kıyasla daha gelişmiş ve millet (kavim) düzeyindeki toplumsal örgütlenmeye daha yakın olarak değerlendirir. Gökalp’ın yaptığı bu sınıflama, Türkiye’de en çok etkilendiği Durkheim’in sınıflandırmasıyla paralellik gösterir. Gökalp, tüm Kürt aşiretlerinin iki ana kola (bende) ayrıldığını belirtir: “Mil” ve “Zil” bentleri. Örneğin, Hasanan ve Dekuri aşiretleri “Mil” bendine, Celali, Karakeçi ve Kikan aşiretleri ise “Zil” bendine mensuptur (Gökalp, 1999: 28). Ayrıca, Gökalp bu iki ana sınıflamanın ötesinde, aşiretlerin kendi iç örgütlenmelerinde de iki alt bende ayrıldığını ifade eder: “Kürtlerin hassayı mümeyyizesi ‘iki bende münkasım olmak’tır” (Gökalp, 1999: 28). Örneğin, Omeryan Aşireti, Mahmudki ve Atmanki olarak iki kola ayrılırken, Midyat kazasında Huverki ve Dekşuri adlarıyla yine iki kola ayrılır. Gökalp, bu iki kolu “dübendi” (Kürtçe’de iki kol, iki kısım anlamına gelir) olarak adlandırır. Ayrıca, Martın’ın Kızıltepe ilçesinde yaşayan Kikan aşireti de Kikan Çırıkan ve Kikan Halacan olmak üzere iki kola ayrılır, bu da Gökalp’ın ikili ayrımını destekleyen bir örnektir.

1. Çalışmanın Önemi

Gastro(etno)müzikoloji alanındaki araştırmalara aşiret yapılanması üzerinden yaklaşmak ve yerel kültürel bağlamlarda bu disiplinin gelişimine katkıda bulunmak büyük önem taşımaktadır. Bu tür çalışmalar, aşiretlerin kültürel pratiklerini ve geleneklerini derinlemesine inceleyerek, kültürel mirasın korunmasına ve daha geniş bir anlayışla araştırılmasına olanak sağlar.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Problemi

Çalışma, Bruki Aşireti düğünlerini gastro(etno)müzikolojik bir perspektiften ele alarak, yemek ve müzik pratiklerinin ritüel bağlam içerisinde nasıl iç içe geçtiğini ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu araştırmanın temel amacı, Van iline yerleşmiş olan Bruki aşiretinin düğün törenlerinde yer alan yemek, dans ve müzik gibi kültürel unsurların tarihsel süreç içerisinde geçirdiği dönüşümleri, gastro-(etno)müzikolojik bir bakış açısıyla incelemektir. Doğu Anadolu Bölgesi’nde varlığını sürdüren pek çok aşiret bulunmasına rağmen, Bruki aşireti özellikle düğün ritüellerinde müzik, dans ve yemek pratiklerini iç içe geçirerek kültürel bir bütünlük oluşturması bakımından dikkat çekmektedir. Bu özellik, Bruki düğünlerini yalnızca toplumsal bir buluşma alanı değil, aynı zamanda kültürel aktarımın, kolektif hafızanın ve toplumsal kimlik inşasının somutlaştığı bir sahne haline getirmektedir. Bu nedenle, Bruki aşireti çalışmada örneklem grubu olarak seçilmiş ve düğün gelenekleri üzerinden yeme-içme pratiklerinin, müzik ve dans biçimlerinin, ayrıca bu unsurların bir araya gelerek oluşturduğu kültürel ifade biçimlerinin zaman içindeki dönüşümü analiz edilmiştir.

Bu çerçevede araştırmanın problemi, Bruki aşiretinin düğün törenlerinde yer alan yemek, müzik ve dans pratiklerinin tarihsel süreçte nasıl bir dönüşüm geçirdiği ve bu dönüşümün kültürel kimlik üzerindeki yansımaları nelerdir? sorusu etrafında şekillenmektedir.

1.2. Araştırma Problemi ve Alt Problemler

Bruki aşiretinin düğünlerinde gastro-(etno)müzikolojik unsurların (yiyecek, müzik ve dans) nasıl bir bütünlük oluşturduğu, bu bütünlüğün toplumsal hafıza ve kültürel aktarımda nasıl işlev gördüğü.

1.2.1. Alt Problemler

2. Bruki aşiretinin etnik ve tarihsel kökeni ile sosyo-kültürel yapısının temel özellikleri nelerdir ve bu özellikler düğün ritüellerine nasıl yansımaktadır?
3. Düğün öncesi hazırlık süreçlerinde yiyeceklerin hazırlanışı ve bu sürece eşlik eden müziksel/danssal pratikler hangi kültürel anlamları taşımaktadır?
4. Düğün esnasında yemek ikramı, müzik icrası ve dans ritüelleri birbirini nasıl tamamlamakta ve toplumsal bütünlüğü nasıl pekiştirmektedir?
5. Düğün sonrası gerçekleştirilen müzikal performanslar ve yemek pratikleri, toplumsal hafıza ve kültürel aktarımda nasıl bir rol üstlenmektedir?
6. Gastro-(etno)müzikoloji perspektifi, Bruki aşireti düğünlerinin kültürel kimlik ve toplumsal dayanışma bağlamında anlaşılmasına nasıl katkı sağlamaktadır?

Bu çalışmada gastro-(etno)müzikolojik bakış açısının gerektirdiği biçimde, yemek ve müzik/dans unsurları ayrı başlıklar altında değil, birbirini besleyen ve simbiyotik bir bütün oluşturan kültürel pratikler olarak ele alınmıştır. Özellikle Bruki aşireti düğünlerinde, yemek hazırlıklarına eşlik eden türküler ya da ikram törenlerinde müziğin ve dansın varlığı, gastronomik ve müzikolojik öğeler arasındaki kesişim noktalarını somut biçimde görünür kılmaktadır. Bu kesişim, Bruki düğünlerini diğer aşiret düğünlerinden ayıran en belirgin özelliklerden biri olarak çalışmada vurgulanmaktadır.

1.3. Yöntem

1.3.1. Araştırmanın Modeli

Yapılan bu çalışma, Bruki Aşireti düğün geleneklerini gastro(etno)müzikolojik bir perspektiften ele alan nitel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Araştırmada örnek olay (case study) modeli benimsenmiş; aşiret düğünleri, yemek, müzik ve dans pratiklerinin kesişim noktaları üzerinden çok boyutlu bir kültürel bağlam içerisinde incelenmiştir. Bu kapsamda, katılımcıların aşiret içindeki konumları, düğün ritüellerine ilişkin algıları ve bu ritüellerin zaman içerisindeki dönüşümü değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmada saha çalışması, doğal gözlem ve netnografi yöntemlerinden yararlanılmıştır. Nitel araştırmalarda görüşme yönteminin araştırma sürecinin temel bileşenlerinden biri olduğu vurgusundan hareketle (Fontana & Frey, 1994), çalışma literatür taraması, saha gözlemleri ve yarı yapılandırılmış görüşmelerle desteklenmiştir (Coşkun, Altunışık & Yıldırım, 2017). Görüşmeler, farklı yaş ve cinsiyet gruplarından 5 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Görüşme soruları hazırlanırken alan uzmanlarının görüşlerinden yararlanılmış; araştırmacı, sahada katılımcı gözlemci olarak bulunmuş ve analiz sürecinde etik değerlendirme ilkeleri gözetilmiştir. Araştırma sürecinde katılımcıların rızası alınmış, kişisel bilgiler gizli tutulmuş ve etik araştırma ilkeleri gözetilmiştir.

Veri toplama sürecinde, açık uçlu ve yarı yapılandırılmış sorular aracılığıyla katılımcıların bireysel deneyimlerine dayalı veriler elde edilmiş; sözlü kültür içerisindeki bilgi aktarım biçimleri analiz edilmiştir. Görüşmeler sırasında katılımcıların önem attıkları ve düğün ritüelleriyle ilişkili olduklarını düşündükleri diğer kültürel unsurlar da kayıt altına alınmıştır. Araştırma süreci, gastro(etno)müzikolojik yaklaşım doğrultusunda yemek ve müzik/dans pratiklerinin ritüel bağlamdaki etkileşimine odaklanmıştır.

1.3.2. Veri Toplama Yöntemleri

Araştırmada veri toplama araçları olarak katılımlı gözlem, yarı yapılandırılmış görüşmeler ve dijital iletişim araçları (WhatsApp ve Zoom) kullanılmıştır. Görüşmeler, mümkün olan durumlarda video ve fotoğraf kayıtlarıyla desteklenmiş; elde edilen veriler kişisel gözlem notlarıyla birlikte değerlendirilmiştir. Çalışma, Bruki Aşireti'nin Van ilinde yaşayan üyeleriyle sınırlıdır ve saha çalışması ağırlıklı olarak Van merkez ve bağlı ilçelerde gerçekleştirilmiştir. Berg ve Lune'un (2015) belirttiği üzere, nitel araştırmalarda ana temalar çoğu zaman literatür taraması ve görüşme süreciyle birlikte şekillenmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın temel temaları; aşiret düğünü, müzik, dans ve yemek kültürü olarak belirlenmiştir.

1.3.3. Analiz Süreci

Analiz süreci, sözlü kaynaklardan elde edilen veriler ile yazılı kaynaklardaki bilgilerin karşılaştırılması temelinde yürütülmüştür. Görüşmeler, yarı yapılandırılmış ve açık uçlu sorularla başlatılmış; görüşme sürecinin ilerlemesiyle birlikte katılımcıların kişisel deneyimlerine ve aşiret içindeki rollerine yönelik daha ayrıntılı sorular yöneltilmiştir. Bu yaklaşım, veri toplama sürecinin sistematik biçimde yürütülmesini sağlamış ve elde edilen bilgilerin tutarlılığını artırmıştır.

Çalışma, gastro(etno)müzikoloji perspektifi doğrultusunda yeme-içme, müzik/dans ve anlatı temaları üzerinden değerlendirilmiştir. Bu metodolojik yaklaşım, Bruki Aşireti düğünlerinin ritüel yapısını anlamaya olanak tanımış; benzer bölgesel düğün pratikleriyle karşılaştırmalı bir çerçeve içerisinde ele alınmasına imkân sağlamıştır. Böylece Bruki Aşireti düğünlerinde gözlemlenen kültürel pratiklerin toplumsal işlevleri ve anlam boyutları daha görünür hâle getirilmiştir.

2. Brukan (Bruki) Aşireti

Hamidiye alaylarının teşkilatlanması sırasında Bruki aşireti genel olarak Kafkasya (Erivan) ve İran (Hoy ve Maku) bölgelerinde yer almaktaydı (Eröz, 1973: 35). Bu nedenle, Abdülhamit'in kurduğu alaylar arasında Bruki aşiretine ait bir alay bulunmamaktadır (Eröz, 1973: 36). Ancak Ruslar, bu örgütlenme modelinden etkilenmiş olmalı ki Zilan aşiretinden Güneş ailesine ait bir alay ve Kafkasya'daki Bruki aşiretinden oluşan bir diğer alay kurmuşlardır (Eröz, 1973: 37). Zilan alayının komutasına Güneş ailesi, Bruki alayının komutasına ise dönemin Kafkasya Brukileri reisi Fethi Bey getirilmiştir (Eröz, 1973: 37). Fethi Bey'in komutasındaki Bruki alayı, 93 Harbi'nde Ruslarla birlikte savaşa katılmıştır (Eröz, 1973: 38). Ancak savaş sırasında alay, saf değiştirerek Enver Paşa'nın kuvvetlerine katılmıştır (Eröz, 1973: 38). Osmanlı kuvvetlerinin yenilerek geri çekilmesinin ardından alay dağılmıştır (Eröz, 1973: 38). Geriye kalan 400 Bruki süvarisinin başına Fethi Bey'in oğlu Bedir Bey geçmiştir (Eröz, 1973: 38). Bedir Bey, Kafkas cephesinde çarpışırken, birliğiyle birlikte Erzurum'da, Rüştü Paşa komutasındaki 9. Kafkas Tümeni'ne katılmıştır (Eröz, 1973: 38). Bu katılımın sadece üç gün sonrasında bir çarpışmada vurularak hayatını kaybetmiştir (Eröz, 1973: 38). Bruki aşiretinin İran üzerinden Karacadağ bölgesine, oradan da Van iline yerleştiği belirlenmiştir. Bruki aşiretinin büyük çoğunluğu, günümüzde Van merkezinde, Van'a bağlı merkez köylerinde, Muradiye ve Gürpınar ilçeleri ile Kalecik köylerinde yaşamaktadır. 1600'lü yıllarda Diyarbakır'ın Karacadağ bölgesinde göçebe bir yaşam süren Brukiler, bir olay sonucu göç ederek Ağrı bölgesine yerleşmişlerdir. Ağrı Dağı'nın eteklerinde iki kola ayrılan aşiret, bir grup doğuya doğru İran'ın Maku ve Hoy bölgelerine, diğer grup ise kuzeye doğru Kafkasya'ya (Erivan ve Rusya) gitmiştir. 300 yıl süren bu göçlerin ardından, 1920-1930 yılları arasında tekrar Türkiye'ye dönmüşlerdir (Özer, 2000: 32). Mekânın dağılımı ve yerleşim pratiklerinin dönüşümüne ilişkin anlatılar mevcuttur. Bu çerçevede, Bruki aşiretinin göçebe yaşam tarzına ilişkin aktarılan anlatılar dikkat çekici bir örnek teşkil etmektedir.

Diyarbakır'ın Karacadağ bölgesinde göçebe olarak yaşayan Brukiler, bir gün dağlardan geçen bir Osmanlı müfrezesini misafir eder. Aşiret reisi Şemdin Bey, misafirleri ağırlamak için hizmetkârlarını seferber eder; koyunlar kesilir ve aşiretin değer verdiği misafirlere özel olarak "goşt-bırınç" (kavurma ve pilav) yemeği hazırlanır. Aşiret, özel günlerinde geleneksel olarak kesilen koçların kellelerinin pilavın üzerine konulması, yalnızca kaç koçun kurban edildiğini sembolize eden bir ritüel değil, aynı zamanda aşiretin ekonomik gücünü, toplumsal statüsünü ve iktidarını görünür kılan simgesel bir gösterge işlevi taşımaktadır. Yemeğin üzerine İran'dan getirtilen seğme ve çekirdeksiz üzüm serpilir. Misafirler, makbul ve saygıdeğer kişiler olarak kabul edildikleri için hiçbir kusur yapılmadan, davul-zurna eşliğinde ağırlanır. Yemek sırasında, müfreze kolunun genç komutanı, Şemdin Bey'in güzel ve saygın kızını fark eder ve onu beğenir. Komutan ne pahasına olursa olsun bu kıza evlenmeye karar verir ve cüretkâr bir şekilde bunu dile getirir. Ardından, obayı terk eder. Bunun üzerine, Şemdin Bey'in başkanlığında aşiret divanı toplanır. Kızlarının, zorla birine verilmesinin hem şanlarına yakışmayacağı hem de bölgedeki prestijlerini zedeleyeceği düşünüldükçe, kızın verilmemesi kararlaştırılır. Ancak bu durum, Osmanlı müfrezesi ve dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğu ile çatışmaya yol açabilir. Brukiler, hızla büyüyen, zenginleşen bir aşiret oldukları için devlete düşmanlık politikasını benimsemek istemezler. Müfreze, komutanın ısrarlarıyla obaya gelir ve aralarındaki anlaşmazlık sonucunda çatışma çıkar. Komutan ve birçok asker çatışmada ölür. Bu gelişme, aşireti zor bir duruma sokar ve tek çözüm yolu göç etmek olur. Çadırlar çözülür, denkler hazırlanır ve sürüler yola çıkar. Karacadağ'dan göç başlar. 1990'lı yıllara gelindiğinde, toplam nüfusunun yaklaşık 400 bine ulaştığı tahmin edilen Bruki aşiretinin önemli bir kısmı, Sovyetler Birliği ve İran'dan geri dönmüştür. Ancak bir kısmı, bulundukları yerlerde kalmayı tercih etmiştir. Sovyetler Birliği ve İran sınırları içinde kalanlar, aşiretin mevcut nüfusunun yaklaşık onda birini oluşturduğu tahmin edilmektedir (Eröz, 1973: 46).

Göç sırasında aşiret, birçok güçlüklerle karşılaşır. Mevsim sonbahara gelmiş olup, göç doğuya doğru yönlendirilmiştir. Soğuk hava, yağmur ve karın yaklaşması tüm göçmenleri tedirgin eder. Diyarbakır gibi sıcak bir iklimden, doğunun yüksek, dağlık ve soğuk bölgelerine geçiş yaparken birçok hayvan telef olur ve çocuklar, hastalar yolda hayatını kaybeder. Şemdin Ağa, Silvan

üzerinden Cebel Dağları'na doğru yol alır. Oradan Muş ve Varto'yu aşarak Hınıs Dağları'na ulaşır ve burada bir süre konaklar, ardından, dağları aşır Ala Dağ'ın Tüci yaylalarına gelir. Daha sonra Ağrı Dağı eteklerine ve Iğdır Ovası'na ulaşır. Son olarak, Aras Nehri kenarına yerleşirler (KK-4).

Göç, Diyarbakır Karacadağ'dan Muş Ovası, Tendürek Dağı ve Iğdır Ovası geçildikten sonra iki kola ayrılır. Bir grup kuzeye gitmeye karar verirken, diğer grup İran'ın iç bölgelerine doğru gitmenin daha uygun olacağına karar verir. Göçün yönü konusunda anlaşmazlık çıkınca, iki grup vedalaşıp ayrı yollarına devam eder. Kuzeye giden grup, önce Dil bölgesine, ardından Kafkasya'ya (Erivan ve Bakü) yerleşir. Dil bölgesi, daha önce İran'ın kontrolündeyken, sınır değişiklikleri sonucunda Rusya'nın eline geçer ve Bruki aşiretinin bu kolu da Rusya sınırları içinde kalır. Doğuya yönelen grup ise, İran'ın Maku ve Hoy bölgelerine yerleşir. Ancak, bu iki kol (Kafkasya ve İran kolları) arasındaki ilişkiler tamamen kesilmez; sürekli gidip gelmeler olur, birbirlerini arayıp sorarlar. Nihayetinde, 250-300 yıl sonra her iki kol, tekrar Van sınırları içinde birleşir. Aşiret reisi olarak ise Kinyas Kartal seçilir (Özer, 2000: 138).

Kinyas Kartal Rusya doğumludur, 1920 yılında Türkiye'ye ulaştıktan sonra, kabile halinde yaşayan Bruki aşiretini bir araya getirmiştir. Nadir Kartal, babasının güçlü bir karaktere sahip olmasının yanı sıra inançlı bir kişi olduğunu, sürgünlerden ve cezaevlerinden ders aldığını, "Allah'ın böyle takdir ettiğini söylediğini" anlatmıştır. Kinyas Kartal'ın reisliği, buhranlı ve krizli bir döneme denk gelir. Çünkü aşiret, Kafkasya'dan yeni dönmüştür ve bu süreçte ekonomik ve sosyal sorunlarla karşı karşıyadır. Ayrıca, ülkenin genel koşulları ve çevre aşiretlerine uyum sağlama konusunda da zorluklar yaşanmaktadır. Bu dönemde, aşiretler arası çatışmalar ve aşiret içindeki çekişmeler de görülmektedir. Rusya'dan döndükten sonra reislik, 1922-1926 yılları arasında ve 1930-1940 yıllarında, bugünkü Kalecik köyünde çocuklarının yaşadığı Hüseyin Ağa'nın elindedir (Kartal, 2014: 16).

Kartal, Siyasetteki gücünü daha çok aşiretine dayandırmıştır. Siyasete girmesinin nedeni, halkına faydalı olabilmektir. Onun döneminde, aşiretteki işsiz, yoksul ve mağdur olan herkese ayırım yapmaksızın yardım etmiştir. Aşiret bağları çok güçlü olsa da siyaseti bu bağlardan aldığı güçle şekillendirmiştir. Ancak, Van'ın diğer sosyal çevreleri ve aşiretleri de ondan saygı ve sevgiyle bahsetmiştir. Her ne kadar Meclis'te siyasetçi olarak çok aktif olamamış olsa da yerel siyasette oldukça etkili bir figür olmuştur. Ferit Melen örneğinde olduğu gibi, aşiret ilişkilerinden bağımsız bir siyasetçi yerine, aşiret bağlarını ön plana çıkaran bir siyasetçi profili çizmiştir. Bu nedenle, aşireti içinde tanınırlığı güçlü olsa da Van halkı arasında tanınırlığı nispeten zayıf kalmıştır (Ebiri, 2020: 189-206).

Sözlü Kaynak kişilerin Bruki aşireti sözlü tarihi üzerine ifade ettikleri ise şu şekildedir:

KK-1, 1917 Rusya Devrimi sonrasında yaşanan siyasal çalkantılar, Bruki aşiretinin kitlesel göçünü beraberinde getirmiştir. Bu süreçte aşiret mensupları, Türkiye'nin kuzeydoğusundan Van iline kadar uzanan geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Göç sonrası, dönemin Doğu Cephesi Komutanı Kazım Karabekir'in yönlendirmesiyle, Osmanlı-Rus Savaşları'nın ardından Ermeni nüfusun terk ettiği boş köylere iskân edilmişlerdir. Yeni yerleşim yerlerinde çevresel ve kültürel etkileşimler yaşansa da Bruki aşireti kendi geleneksel yapısını büyük ölçüde korumayı başarmıştır.

KK-2, Bruki aşireti, 1600'lü yıllarda Siverek Karacadağ bölgesinde göçebe olarak yaşamaktayken, aşiret reisi Şemdin Bey ile Osmanlı bölge komutanları arasında yaşanan sürtüşmeler sebebiyle Karacadağ'dan göç etmişlerdir. Göç esnasında, aralarındaki anlaşmazlıklar neticesinde Brukanlar, Tendürek Dağları'nda iki kola ayrılırlar. Bir kol, Erivan ve Bakü civarına yerleşirken, diğer kol ise İran'ın Makü ve Hoy bölgelerine yerleşmiştir. Bu göçün ardından bir süreliğine yerleşik düzene geçen Brukanlar, 1919-1933 yılları arasında yeniden Türkiye sınırlarına dönerek, Van ve civarına yerleşmişlerdir. Van civarındaki Bruki nüfusu, 20.000'in üzerinde bir sayıdadır. Bunun yanı sıra, Şemdinli'de de bir Brukan aşireti bulunmaktadır.

Günümüzde Bruki aşiretinin üyeleri, Türkiye dahil olmak üzere 7 farklı ülkede varlık göstermektedir. Türkiye'de başta Van olmak üzere Diyarbakır, Muş, Kars, Iğdır gibi illerde ve bu illere bağlı köylerde yaşamaktadırlar. Ayrıca, Ermenistan ve İran gibi ülkelerde de Bruki aşiretine mensup bireyler bulunmaktadır ve bu bireyler, Türkiye'deki akrabalarıyla sıkı bir akrabalık ilişkisini sürdürmektedirler.

Bruki aşiretinin en dikkat çekici özelliklerinden biri, geleneksel aşiret yapılanmalarından farklı olarak kalıcı bir "ağa" ya da liderin bulunmamasıdır. Bunun yerine, Brukiler kendi aralarından bir lider seçmekte; seçim süreci ise geleneksel yemeklerin davul-zurna eşliğinde halka ikram edildiği, eğlence ve ortak mutabakatla gerçekleştirilen bir tören havasında gerçekleşmektedir. Bu, geleneksel liderlik yapısının en bilinen örneği, Bruki aşiretinin Türkiye'deki tanınmış figürlerinden olan Kinyas Kartal Bey'dir. Kinyas Kartal Bey, 20 yıl süreyle Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde milletvekilliği yapmış ve aşiretinin

sosyal ve kültürel yapısına önemli katkılarda bulunmuştur. Bruki aşiretinin sosyal yapısı, geleneksel Kürt aşiret yapılarından farklıdır. Bruki aşiretine bağlı 115 köy bulunmaktadır. Aşiretteki insanlar, genellikle köy yapısında yaşarlar. Aşirete ait başlıca soy isimler arasında: Kartal, Aytin, Özgökçe, Kızılaş, Kandaşoğlu, Eryiğit, Alıcı, Bukay, Yıldız, Erekin, Özhekti, Demir, Çınar, Aydınç, Uçar, Tuncil, Olgun ve Erbenzer gibi isimler bulunmaktadır (KK-5).

Bruki aşiretinin Türk milletinin savunmasındaki katkıları da önemlidir. Özellikle, Hamidiye Alaylarında görev almamış olmalarına rağmen, Bruki aşiretinin bir kolu olan Mamka aşiretinden Hasané Nado, miralay rütbesiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğu Anadolu bölgesinde Rus ve Ermeni güçlerine karşı savunmada önemli görevler üstlenmiştir. Bu savunma mücadelesi, Bruki aşiretinin tarihindeki kahramanlık örneklerinden biridir.

KK-4, Bugün Bruki aşiretinin Türkiye'deki ve yurtdışındaki üyeleri, hala güçlü bir bağa sahiptir. Ermenistan ve İran gibi ülkelerdeki Bruki üyeleri, sıkça Türkiye'deki akrabalarıyla temas kurarak kültürel ve sosyal ilişkilerini sürdürürler. Bu, aşiretin kültürünün ve kimliğinin sürekliliği için büyük önem taşır. Günümüz Bruki aşireti, özellikle son yıllarda, siyasilerin ve bazı çıkar gruplarının aşiret yapısını manipüle etmeye çalıştığı bir dönemde varlık göstermektedir. Aşiret yapısının zaman zaman politik bir araç olarak kullanılması, Brukanların geleneksel sosyal yapısına olumsuz etkilerde bulunmuştur. Ancak Brukanlar, tarihsel olarak ve kültürel olarak birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdır ve aşiret yapılarının mafyalaşmasına karşı direnç göstermektedirler.

3. Bruki (Brukan) Aşireti Düğün Geleneği

3.1. Düğün öncesi, kız isteme

Sosyal hayatımızı önemli ölçüde etkileyen geleneklerden biri olan düğünler, kültürel açıdan da büyük bir öneme sahiptir. Düğün denince akla genellikle iki kişinin evlenerek bir yuva kurması gelir. Oysa tarihe baktığımızda düğünlere "toy" adı verildiği ve bu kavramın ziyafet, şölen ve eğlence anlamlarını da kapsadığı görülmektedir. İslamiyet öncesi Türk kültüründe "toy" kelimesi yalnızca düğünleri değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve siyasal işlevleri olan geniş kapsamlı bir etkinliği ifade etmektedir. Bu bağlamda, aşiret yapısı içinde "toy", ilk bakışta yalnızca bir düğün olarak algılsa da aslında çok daha derin ve çok yönlü bir anlam taşımaktadır (Erdoğan, 2014: 42).

Toy, Türklerin eski zamanlarında hükümdarların yönetimiyle ilgili kararlar alırken, aynı zamanda halka kaynaşmayı sağlamak amacıyla düzenlenen büyük sosyal etkinliklerdir. Bu etkinlikler genellikle dini törenler, bayramlar, yeme içme, eğlenceler ve yarışmalar gibi çeşitli unsurları içinde barındırır. Yani toy, sadece bir düğün değil, aynı zamanda halkın bir araya geldiği, birlikte vakit geçirdiği, sosyal dayanışmanın sağlandığı bir tür toplumsal kutlamadır. Türk hükümdarları, toyları sadece bir tören olarak değil, aynı zamanda halkla bütünleşme, iktidarlarını pekiştirme ve devletin meşruiyetini sağlamada bir araç olarak kullanmışlardır. Bu bakımdan toy, Türk devlet geleneğinde iktidarın simgesi ve halkla bütünleşmenin bir aracı olarak önemli bir yer tutar (Koca 2012:2702).

Van ilinde yaşayan Bruki aşireti, soy içi evlilikler, dört ayrı bölgede yerleşik olmaları nedeniyle zorlaşmaktadır. Buna karşın aşiret dışı evlilikler, özellikle köklü Kürt aileleriyle daha yaygındır. Evliliklerde hemcinsler arasında sıra gözetme geleneğiyle sürmektedir; bu kurala uyulmaması toplum tarafından yadırganır. Günümüzde tek eşliliğin yaygınlaşmasının temel nedeni ekonomik koşullardır (Kartal, 2014: 155-156). Akrabalık bağlarının güçlü olması nedeniyle boşanma oranı düşüktür. Kadınlar bazı durumlarda eşleriyle eşit konumda görülmekte, karar alma süreçlerine katılmakta ve eşleriyle kamusal alanda birlikte hareket edebilmektedir. Eşi ölen zengin kadınlar, toplumsal saygınlık kazanarak eşlerinin rollerini üstlenir. Aile ve aşiret yapıları, güçlü duygusal bağlar ve belirgin bir hiyerarşi ile örgütlenmiştir. Bu hiyerarşi; ebeveynler, çocuklar ve evlilikte sıra düzeniyle tanımlanır. Evlilik kararlarında bireysel iradede çok aile ve aşiret iradesi belirleyici olmaktadır (Özer, 2003: 100-107).

Bruki aşiretinin evlilik ve düğün (toy) gelenekleri, düğün öncesi ve düğün sonrası olmak üzere iki ana bölüme ayrılır. Düğün öncesi süreç, kız isteme ile başlar, gelin getirme aşamasıyla devam eder ve düğünle sona erer. Bu süreçte, kız isteme, nişan ve başlık parasının belirlenmesi gibi adımlar gerçekleştirilir. Başlık parası ile birlikte, çeyiz hazırlanır. Çeyiz hazırlıkları ise genellikle düğünden çok daha önce, kızın ve ailesinin planladığı şekilde başlar. Bu nedenle, çeyiz hazırlıklarını düğün öncesi gelenekler arasında değerlendireceğiz.

KK-3, evliliğin ilk adımı olarak kız isteme gerçekleştirilir. Aileler arasında görüşmeler yapılır, nişan tarihinin belirlenmesinin ardından başlık parası konusunda anlaşma sağlanır. Başlık parası, gelinin ailesine verilecek olan bir paradır. Bu para, gelinin ailesinin verdiği eğitim ve hazırlıkları için bir tür takdir olarak kabul edilir. Başlık parası belirlendikten sonra, çeyiz hazırlıklarına başlanır. Çeyiz, kızın evliliğe hazırlığını simgeler ve genellikle kızın ailesi tarafından hazırlanır. Kızın ailesi, gelin

için en iyi eşyaları hazırlamaya özen gösterir. Giyim ve kuşam konusunda kadınların daha çok ön planda olması, iki ve üç etek giymeleri, kafaları büyük gözükmeleri için iki veya üç adet “Laçık” dediğimiz baş örtüler takmaları, Bruki aşiretinin yaşlı kadınlarının düğün öncesi ve sonrası kültürlerine yönelik öne çıkan giyinme şekillerindendir. KK-4, düğün öncesi kız isteme esnasında küçük bir eğlence yapılır. Yemekli veya yemeksiz, sadece kahve ısmarlayarak, lokum ikram ederek veya kırmızı şerbet sunarak kız istemeye gelen aile ağırlanır. İsteme olumlu sonuçlandığında gelen kadınlar tarafından zılgıt çekilerek eğlencenin başlayacağı duyurulur. Bu esnada kadınlar tarafından halay çekilir ve kısa süren eğlence ardından kız isteme merasimi sona erer.

KK-1, başlık parası (süt parası) olarak adlandırılmaktadır, kimisi altın olarak ister kimileri ise para olarak istemektedir. Bundan hariç olarak da xelat (bohça) istenir, bu xelatlar dayı, amca, teyze ve halalara verilmektedir. İçeriğinde genellikle gömlek, emperi, elbise, namazlık, hediyeleşme teşbih ve çorap bulunmaktadır. Bu şekilde düğünden önce bu xelatlar damat evi tarafından gelin evine teslim edilmektedir ve bu xelatlar evlere dağıtılır. Kız tarafının ise çeyizi bulunmaktadır. Düğünden önce bu çeyiz gelin evine götürülüp yerleştirilir, çeyizlerde genellikle mutfak eşyaları, başörtü, iğne oyaları, patikler gibi ev araç gereçleri hemen hemen her şey bulunmaktadır. Bruki aşiretinde akraba evliliği yaygın bir uygulamadır. Evlilik çağına gelen erkek bireyler için evlilik süreci, genellikle aile büyüklerinin öncülüğünde yürütülmektedir. Erkek ve kadın adaylar, gelin adayının bir yakınının da bulunduğu özel bir odada bir araya getirilerek evliliğe dair beklenti ve koşullar görüşülür. Topluluğun geleneksel yapısı gereği, evlilik öncesinde gerçekleştirilen “belge” adı verilen kız isteme merasiminde, damadın babaannesi hayatta ise yüzüğü gelin adayının parmağına o takar; babaannenin hayatta olmaması durumunda ise bu görevi damadın annesi üstlenir. Ardından gelinin omzuna bir başörtüsü yerleştirilerek, “bu kız benim gelinimdir” ifadesiyle onun aileye katıldığı sembolik biçimde ilan edilir ve bu an, kadınların zılgıtları eşliğinde kutlanır. Bu aşamanın ardından nişan alışverişi gerçekleştirilir ve geline uygun bir yüzük alınarak ilk yüzük merasimi nişan töreni sırasında yapılır. Düğün öncesi hazırlıkların bir parçası olarak, damadın ailesi tarafından gelinin ebeveynleri, amcası ve yengesi, dayısı ve eşi gibi aile büyüklerine “xelat” adı verilen hediyeler sunulur. Düğün ritüelleri üç güne yayılmaktadır. İlk gün damat tarafının kendi çevresiyle eğlendiği bir kutlama düzenlenir. İkinci gün, kız tarafının evinde geleneksel kına gecesi gerçekleştirilir. Üçüncü ve son gün ise gelin alma töreni, takı merasimi ve toplu yemek ikramı ile düğün tamamlanır (**KK-1**).

3.2. Düğün ve Düğün Sonrası Gelenekler

Aşiret toplumlarında düğünler, yalnızca iki bireyin değil, aynı zamanda iki ailenin ve çoğu zaman iki topluluğun birleşmesini simgeleyen ritüel bütünlüklerdir. Bu nedenle düğün süreci, ön hazırlık aşamasından başlayarak düğün sonrasına kadar uzanan çok katmanlı kültürel uygulamaları içerir. Bruki Aşiretinde de düğünler, geleneksel normlar doğrultusunda yapılandırılan, toplumsal hafızayı ve dayanışmayı pekiştiren önemli bir kültürel törendir. Düğün günü ve sonrasına ilişkin uygulamalar hem kolektif aidiyetin hem de ritüel geçişin somut ifadeleri olarak değerlendirilir. Bu bağlamda, düğün günü yapılan törenler ve düğün sonrası gelenekler, topluluğun değer sistemini ve kültürel sürekliliğini yansıtan önemli göstergeler arasında yer alır.

KK-4, Bruki aşiretinin köy düğünlerinde, geçmişten günümüze değişmeyen bir gelenek de özellikle kırsal kesimde, erkekler arasında at yarışlarının yapılmasıdır. Düğün öncesi veya düğün sırasında gerçekleşen bu yarış, rekabeti ve eğlenceyi artıran önemli bir gelenektir. Kına gecesi, düğün öncesi yapılan geleneksel bir etkinliktir. Gelin ve yakın akrabaları, arkadaşlarıyla birlikte kına yakma törenini gerçekleştirir. Bu gece, özellikle kızın evinden son kez ayrılışı ve evliliğe adım atışını simgeler. Kına gecesinde kına yakıldıktan sonra dağıtılan çerez, Brukilere özgü bir gelenek değildir, ancak Bruki kına gecelerinde bu gelenek sıklıkla yaşanır. Günümüzde Bruki aşiretinin düğünlerinde sunulan yiyecekler, çerezden pastaya, yemeklere ve hatta dondurmaya kadar uzanan geniş bir çeşitlilik göstermektedir; dağıtılan yiyecek ve içecekler mevsimine uygun olarak seçilir ve Brukiler buna “mevuç” adını vermektedir (Eröz, 1973: 45). Mevuç uygulaması yalnızca yiyecek çeşitliliğini ifade etmekle kalmaz, aynı zamanda düğünlerdeki ritüel ve müzik etkinlikleriyle de doğrudan ilişkilidir. Özellikle yiyeceklerin dağıtımı sırasında belirli dengbej ezgilerinin ve şarkıların eşlik etmesi, yiyecek kültürü ile müzik performansını birleştirerek toplumsal bağları güçlendiren bir geleneksel uygulama olarak işlev görmektedir (Eröz, 1973: 46; Coşkun, Altunışık ve Yıldırım, 2017: 112). Bu bağlamda mevuç, Brukiler için hem kültürel kimliğin hem de toplumsal dayanışmanın somut bir göstergesi olarak gastroetnomüzikolojik bir öneme sahiptir.

Bruki aşiretinde, düğün günü dini nikah töreni yapılır. Dini nikah, din görevlisi ya da akraba tarafından gerçekleştirilebilir ve evliliğin yasal temelleri atılır. Düğün, gelinin güveyi evine götürülmesi ve gerdek gecesinin gerçekleştirilmesiyle son bulur. Bu gece, aynı zamanda bir kutlama ve yeni bir hayatın başlangıcını simgeler.

Bruki aşiretinin evlilik ve düğün adetleri, ailelerin ve topluluğun kültürünü, geleneksel değerlerini ve dayanışmayı yansıtan önemli bir sosyal olgudur. Bu gelenekler, aşiretin tarihsel ve kültürel bağlarını pekiştirirken, aynı zamanda toplum içindeki bireylerin yerini ve rollerini de hatırlatır (Özer, 2000: 90). KK-5, bunun dışında da bazı ilginç adetler hala yaşamaktadır; gelinin evde kuranla çıkması, gelinin üç defa bulunduğu yere oturup kalkması, kapının önünde testi kırılması, gelinin üç defa elini

kapının üst eşiğine vurması gibi birçok adet bulunmaktadır. Bu uygulamalar aşiretlerin örf ve adetlerine göre farklılık göstermektedir. Düğünün ikinci günü gelin evi uzakta ise erkenden, yakında ise ikinci vakti gelin evine gidilir ve kalabalık bir şekilde tüm aile üyeleri ile coşkulu bir şekilde eve girilir, mendiller sallanır, zılgıtlar havada uçuşur ve öncelikle büyükler önden gidip selamlaşıp otururlar ve geri kalan topluluk ise gelinin yanına çıkarlar. Bu sırada sesi güzel olanlar toplu olarak şarkılar söyler.

Zawa zawa zawa zawa loy lo loy lo zawa
Zawa zawa zawa zawa mala xude awa
Hına destan kilê çawan keke mîno zawa
Ew zawaye ser kursiyê mala xude aw

Damat damat damat damat loy loy loy lo damat
Damat damat damat Tanrı'nın evi sağolsun
Elleri kınalım, gözleri sürmeli damat kardeşim
Tanrı'nın evinin tahtında oturuyor

Gelinin çıkması sırasında ise şarkılar ağırlaşır ve hüznle “narine” şarkısı söylenir.

Narine hey narine narin hey narin
Narine hey narine sorgul je dibari
Narine here were narin hey narin
Delale here were sorgul je dibari

Narin gelin hey narin gelin hey narin gelin
Narin gelin hey narin kırmızı gül akıyor üstünden
Narin git gel narin hey narin
Sevimli gelin git gel kırmızı güller akıyor üstünden

Ve bu şekilde gelin evinden ağlayarak damat evine doğru yola çıkar; yol boyunca konvoydaki kişiler oyunlar oynar, zılgıtlar çeker ve geline düğün mekânına varıncaya kadar coşkulu ve eğlenceli bir şekilde eşlik ederler.

KK-1, düğünler, şehir ve köylere göre değişebiliyor. Bruki düğününde oynanan oyunlar halaylar başka bir aşirette oynanan oyunlar ile aynı değil, farklılık gösterebilir. Bruki düğünlerinde diğer aşiretlere göre farklı oyunları vardır, bunlardan en bilinen oyunun ismi “Romani” halayıdır. Ayrıca hoycan, baso, temir ağa gibi oyunlarda bilinmektedir. Düğünleri kalabalık ve ihtişamlı olur ve özellikle aşirete özgü olan bu oyunları genelde yaşlılar halay başına geçerek oynamaya koyulurlar. Düğünlerinde erkeklerde değil ama kadınlarında yöresel kıyafetleri farklı şekildedir. Kadınlar beyaz başörtünün üstüne renkli danteller takarak düğünde görünürler, tabi son zamanlarda gençlerde görmek biraz zorlaştı ama yaşlı olan hemen hemen her kadında görülmektedir. Bruki aşiretinin düğünleri genellikle üç gün sürmektedir. Birinci gün, kız isteme merasimi aile içinde gerçekleşir. İkinci gün kına gecesi olarak adlandırılır ve gelin tarafının takısı verilir. Üçüncü gün ise gelin getirme töreni düzenlenir; damat tarafı yemekten önce takı töreni gerçekleştirir ve başta birinci dereceden akrabalar olmak üzere herkes takı ve para atar. Atılan takılar ve paralar, isimler ve miktarlarıyla anons edilir; herkes işlemini tamamladıktan sonra en son gelen takı ve para toplanıp tekrar anons edilir. Ardından yemek merasimine başlanır; genellikle kavurma, pilav ve cacık sunulur. Yemekten sonra 1-2 saat halay çekilir ve düğün son bulur. Gelin ve damat, ya özel bir ziyafet merasimi için ya da konvoy eşliğinde evlerine gider.

KK-5, Bruki aşiretinde, gelin evine vardığında eve girmeden önce *eline şerbet sürülmesi geleneği* hâlen yaşatılmaktadır. Bu ritüelin temelinde, yeni gelinin gelişinin bereket, huzur ve mutluluk getireceğine dair inanç yatmaktadır. Şerbet sürme esnasında kadınlar zılgıt çekmekte, davul ve zurna eşliğinde gelin eve adım atmaktadır. Şerbetin tatlılığı, gelinin yeni yuvasına mutluluk, huzur ve üretkenlik taşıyacağına dair sembolik bir anlam ifade etmektedir. Gelinin “ana” olarak kabul edilmesi, doğurganlık ve üretkenlik atfedilmesi, toplumsal değerlerin ve geleneklerin somut bir yansımasıdır. Şekerlerin çocuklar tarafından toplanması ve yenmesi ise toplumsal bağların güçlendirilmesine, değerlerin nesilden nesle aktarılmasına ve kültürel sürekliliğin sürdürülmesine hizmet eden önemli bir ritüel işlevi taşır (Mintz, 1985: 74). Düğün merasimini takiben, gelinin ailesi tarafından organize edilen geleneksel yemek daveti, toplumsal bir ritüel olarak işlev görmektedir. Bu davette yöresel yemekler özenle hazırlanarak, tatlı ikramı eşliğinde damat ve onun ailesine sunulmaktadır. Söz konusu uygulama, iki aile arasında karşılıklı memnuniyetin ve toplumsal uyumun pekiştirilmesine yönelik sembolik bir pratik niteliği taşımaktadır.

Gastro(etno)müzikolojik bakış açısıyla, yiyeceklerin (bu örneklerde şerbet ve şekerin) ritüel işlevi, sadece beslenme ile sınırlı kalmaz, aynı zamanda bir kültürel aktarım aracıdır. Şerbetin gelin tarafından yaşayacağı ev kapısının üst tarafına sürülmesi ve şekerlerin çocuklar tarafından toplanıp yenmesi, genç kuşakların kültürel mirası içselleştirmesini ve toplumsal birliğin pekişmesini sağlar. Ayrıca, bu ritüel, yiyecek ve tatların yalnızca bedensel ihtiyaçları karşılamadığını, aynı zamanda toplumsal normları ve gelenekleri pekiştiren sembolik bir anlam taşıdığını ortaya koyar. Bu tür ritüeller, gastronomik kültürün, toplumsal değerlerle iç içe geçtiği ve kültürel kimliği şekillendiren önemli bir unsur olarak işlev gördüğünü gösterir.

4. Brukan (Bruki) Aşiret Düğünü: Dans ve Müzikler

Düğün, dünya genelindeki tüm kültürlerde olduğu gibi Türk kültüründe de insanların mutluluklarını ve yaşamlarındaki önemli bir dönüm noktasını ifade ettikleri önemli bir kavramdır. Düğün, evlenen çiftlerin birlikteliklerini çevrelerine duyurmak ve bu birlikteliğin hukuki boyutunun ötesinde, toplumsal açıdan da geçerli bir temele oturtmak amacı güder. “Düğün” terimi, evlilikle ilişkili önemli bir kavramdır ve kelime anlamıyla ilgili çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerden biri, bağlanma veya bağ kurma anlamına gelen ve aynı kökten türeyen “düğüm” kelimesiyle ilişkilidir. Divan-ı Lügat-it Türk’te geçen “tüg” kökünden türemiştir. Kaşgarlı Mahmut, bu kökten türeyen kelimeleri sıralarken, “düğün” anlamıyla “düğün” kelimesini de kullanmıştır. Ayrıca, “tüngür” biçimiyle türetilen “dünür” kelimesi de yine bu kökten gelmektedir. Bu durum, evlilik kurumunun geniş bir kültürel yelpazeyi kapsadığını ve gelin ile damadın ailelerinin birbirlerine çeşitli anlaşmalar ve hısımlık bağları ile bağlandığını gösterir (Türkmen, 2005:396).

Her kültür, düğün törenini kendi kültürel kurallarına ve normlarına göre biçimlendirir ve uygular. Düğün, evlenme sürecinin en belirgin ve simgesel aşamasıdır. Bu törenin, geleneklere ve yerleşik uygulamalara uygun bir şekilde yapılmasına büyük özen gösterilir. Bruki aşiretinin en temel özelliği, tamamen soy ilişkilerine dayalı bir yapıya sahip olmasıdır. Aşireti oluşturan temel unsur, kan ve akrabalık bağlarıdır. Bu bağlar, evlilik aracılığıyla kurulur ve sürdürülebilir. Bu nedenle evlenme, yalnızca soyun devamını sağlamak için değil, aynı zamanda aşiretin yapısının, gelişiminin ve büyümesinin sağlanmasında da önemli bir rol oynar. Bruki aşiretinde üç ana evlilik türü bulunur: iç evlilik ve dış evlilik ve berdeli (değişik) tipi evliktir. İç evlilik, aynı aşiret içinde yapılan evlilikleri ifade eder ve bu tür evlilikler, aşiret üyelerinin bağlarını güçlendirir. Dış evlilik ise, farklı aşiretler veya topluluklar arasında yapılan evliliklerdir ve genellikle dış ilişkileri pekiştirmek amacıyla gerçekleştirilir. Ayrıca, Berdeli (değişik) tipi evlilik de aşiret içindeki akrabalık bağlarını güçlendiren bir diğer önemli evlilik türüdür. Bu üç evlilik türü, aşiret içinde evliliklerin yönünü belirler. Bir diğer açıdan bakıldığında, aşirette hem tek eşli hem de çok eşli evlilikler görülmektedir. Tek eşli evlilikler daha geleneksel olup, çok eşli evlilikler ise bazen sosyal veya ekonomik gerekçelerle tercih edilebilmektedir. Bu tür evlilikler, aşiretin sosyal yapısının bir yansımasıdır ve evlilikler genellikle toplumsal yapıya ve geleneklere uygun bir şekilde gerçekleşir (Kartal, 2014: 155). Akrabalığın son derece önemli olduğu ve babasoylu dayanışma ilkesiyle şekillenen aşiret düzeninde, soy içi evlilikler teşvik edilmektedir. Bu evliliklerin en yaygın türü ise amca çocukları arasındaki evliliklerdir. Bölgede yaygın olarak görülen bu evliliklerin teşvik edilmesinde siyasal, ekonomik, toplumsal ve yerel faktörlerin büyük rolü vardır. Aşiret evliliğinde, insanlar arasındaki ilişkilerin temelinde sadece kan değil, aynı zamanda bu kanın kültürel bir anlam taşıması vardır. “Kan/kanbağı” kavramı, burada bir kimlik ve aidiyet duygusunun ifadesi olarak öne çıkar.

Düğünler bu kültürel bağların pekiştiği, toplumsal birlikteliğin kutlandığı önemli etkinliklerdir. Aşirette yapılan düğünler, sadece bireylerin birleşmesini değil, aynı zamanda ailelerin ve hatta aşiretlerin birleşmesini simgeler. Düğünler sırasında yapılan geleneksel kutlamalar, misafirlerin ağırlandığı özel yemekler ve ritüeller hem aileler hem de aşiretler için büyük anlam taşır. Bu aşiretin bazı ailelerin düğünlerinde kadın ve erkek arasında bir ayrım yapılmaz, eğlence birlikte kutlanır. Ancak, Van’da bulunan Ertoşi ve Alan aşiretleri gibi bazı aşiretlerde düğünlerde kadın ve erkek ayrımı yapılır, eğlence arasına paravan çekilir, kadın ve erkekler ayrı ayrı eğlenirler. Ayrıca, bu aşiretlerde halaylar ve gelenekler Bruki aşiretine göre farklılık gösterir. Müzik ise genellikle oyun havalarına eşlik eden türdendir. KK-2, düğünlerde kullanılan müziklerin makamsal yapısına bakıldığında, genellikle Uşşak makamı, Hicaz makamı, Karıcığar makamı ve Kürdi makamı tercih edilmektedir. Ancak, bu makamlar arasında en yaygın olarak kullanılan makam Uşşak makamıdır. Bunun nedeni, Uşşak makamının daha coşkulu ve enerjik bir yapıya sahip olmasıdır, bu da onu düğünlerde özellikle tercih edilen bir makam haline getirir. Diğer makamlar ise aralarda solist tarafından seslendirilen ve aralara serpiştirilen geleneksel halay müzikleridir. Van yöresinde daha çok makamsal çeşitlilik tercih edilmekte ve makamların kullanımı dengbej’de önemli bir meziyet olarak görülmektedir.

Bruki aşiretinin kültüründen kaynaklanan çeşitli halk oyunları; düğünler, bayramlar ve seyrânlar gibi özel etkinliklerde oynanır. Bu oyunlar, kadınların ve erkeklerin ayrı ayrı oynadıkları oyunlar olduğu gibi, kadın ve erkeklerin birlikte oynadıkları oyunları da kapsar. Kadın ve erkeklerin birlikte oynadığı oyunlardan biri “Çergobez” olarak bilinir. Çergobez oyununda, sesi güzel ve gür olan kişiler, oyun ritmine uygun şekilde türküler söyler. Bir diğer kişi ise, söyledikleri türküyü aynı makamda tekrar eder, yani “çevirir”. Bazen, söyleyen ve çeviren kişi biri kız, biri delikanlı olabilir ve bu oyunlar aracılığıyla, aşklarını dolaylı bir şekilde ifade edebilirler. Bruki aşiretinin halk oyunları iki ana kategoriye ayrılır: ağır ve hareketli oyunlar. Hareketli, kıvrak ve bol figürlü oyunlar genellikle erkekler tarafından davul ve zurna eşliğinde oynanır. Bu oyunlar, göçebe ve hareketli yaşam tarzının bir ifadesi olarak hız ve çeviklik içerir. Ağır oyunlar ise, kadın ve erkeklerin el ele vererek oynadıkları oyunlardır. Bu oyunlar, davul-zurna eşliğinde oynanabileceği gibi, sadece türkü eşliğinde de oynanabilir.

Bruki aşiretinin oynadığı hareketli ve ağır oyunlar şunlardır:

Ağır Oyunlar: Üçayak (se pe), İki ayak (dü pe), Tek ayak (yek pe), Kılıç (çeşitli tarzlarda), Temirağa, Lorke.

Hareketli Oyunlar: Koçeri, Xerzani, Narı, Baso adlı oyunlardır.

KK-1, Şerani oyunu, Kafkasya'dan Türkiye'ye göç başladığı zaman Bruki aşiret dengbeji olan Şeroyi Büro'nun, Brukilerin yolda yaşadığı bütün sıkıntıları gözlemlemesiyle ortaya çıkmıştır. Şeroyi Büro, belirli bir süre sonra Van'a, Iğdır'a, Muş'a, Malazgirt'e, hatta Kars'a kadar Brukiler yerleştikten sonra köy köy gezip Brukilerin bütün yaşam sürecine tanıklık etmiştir. Yolda çocuğunu kaybeden anneden, yolda vefat eden yaşlı teyzeye kadar bütün gördüğü bu acıları dile getirdiği için "Şerani" oyunu ortaya çıkmıştır. Bu oyun, şarkıyı dile getirirken o süreci yaşayan acılı insanların vücut hareketlerinden yola çıkarak oluşan bir oyun şeklinde gelişmiştir. Yerleşik hayata geçtikten sonra Brukiler, düğünlerinde geçmişlerini unutmamak ve acılarını hatırlamak için bu oyunu tekrar ederek yaşatmışlardır.

Şekil 1: Şerrani oyununun notası (Şerani oyununu derleyen: Ersin Demir, Kaynak kişi: Murat Dirli, Notalayan: Tarkan Erkan)

1966 yılında halk oyunları eğitmeni ve oyuncusu Hasan Tuncil, Şerane oyununu annesinden öğrenerek derlemiş ve Van halk oyunları repertuarına kazandırmıştır. Bu derleme süreci, oyunun korunmasını ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlamıştır. Bugün, Şerane oyunu, Van ilinin kültürel kimliğini simgeleyen önemli melodilerden biri olarak kabul edilmekte ve bölgesel repertuarın önemli bir parçası olarak yer almaktadır. Oyunda özellikle, dengbej olarak bilinen büyük Ozan Şereyê Bro, sevgililerin hasretini ve yaşanan acıları, ağıt niteliğindeki türkülerle dile getirmiştir. Bu türküler, duygusal derinliği olan uzun havalarla harmanlanarak, dramatik bir sahne oluşturmuştur. Bu türküler doğrultusunda, dengbej Şereyê Bro ve arkadaşları, yaşanan acıları ve zorlukları simgeleyen "Şeroni" (URL- 5) adlı bir oyun geliştirmiştir. Söz konusu oyun, bölgedeki halk arasında geniş bir yayılım kazanarak zamanla "Şerrani" olarak bilinir hale gelmiştir. Kürtçede "şer" kelimesi "kavga" anlamına gelse de oyunun içeriği herhangi bir çatışma unsuru taşımamaktadır; aksine, göçün getirdiği dramatik duygular ve ağıt niteliği ön plana çıkmaktadır. Oyun, bir bölüm ve iki adım cümlesinden oluşmakta olup, birinci adım cümlesinde ağır ve dramatik bir başlangıç yapılır ve "keçké diné çiya bilinde ez te nabinim" gibi uzun havalarla duygusal bir atmosfer yaratılır. Uzun havanın sona ermesinin ardından ise, oyunun ikinci adım cümlesinde hareketler daha canlı bir tempoyla devam eder (Demir, 2024: 15). Yörelere göre, halaylar ve kullanılan makamlar da değişiklik gösterir. Van'daki düğünlerde bu makamlar ve halaylar, her aşirette geleneksel olarak daha belirgin farklılık gösterir. Brukiler halaylarında sağa doğru giderken, diğer aşiretler sola doğru ilerler. Ancak bu özellik, belirli aşiretleri kapsamamaktadır. Burada, Serhat bölgesi (Doğu Anadolu) ve Botan bölgesi (Güneydoğu Anadolu) olarak adlandırdığımız bölgeler açısından ayırım söz konusudur. Botan bölgesi sola giderken, Serhat bölgesi sağa gider. En belirgin özellikleri budur. Oyun yapılarına gelince, Brukiler daha çok yaylanır, yani parmak uçlarında oynarlar; diğer aşiretler ise yere basık oynarlar. En bariz fark da halk danslarında bu özellik olarak görülmektedir. KK-1, Brukiler, Kafkasya bölgesinde icra ettikleri dansı Rusya'da icra etmiyorlar. Yani, icra ediyorlarsa bile Van'da yerleşik hazır olan kültürden etkilenmişlerdir ve Van dans kültürüyle etkileşimde bulunmuş, danslarında yeni bir çeşitleme yaratmış olma ihtimali yüksek görünüyor.

Katı kurallara sahip aşiretlerde gelin ve damadın karşılıklı olarak çiftetelli oynaması ayıp sayılır ve bu tür oyunlar genellikle hoş karşılanmaz. Bu, genellikle kadın ve erkeklerin ayrı oturduğu düğünlerde görülür. Paravansız düğünlerde ise, misafirlerin istediği şekilde oynayıp eğlenmesi daha serbesttir. Fakat, aşiret içinde belirli bir ağırlık vardır ve insanlar geleneklere uygun davranmaya özen gösterirler. Bu kurallara uymayanlar, içten içe kendilerini kötü hissedebilirler.

KK-1 ve KK-2, düğün alayında düğünü ilk başlatan kişi genellikle aile büyüğü olur. Bu sadece Brukilere has bir özellik değildir; diğer aşiretlerde de benzer bir özellik bulunmaktadır. Ağalar da genellikle aile büyüğü olarak görülür ve kesinlikle üstünlük göstermezler. En büyük rolleri düğüne gelen büyükleri ve misafirleri karşılamak olup, düğünün güzel geçmesi için maddi-manevi düğün sahibine destek olmaktır.

Düğünlerde söylenen şarkıların her birinin özel bir anlamı vardır ve yıllar geçse de popülerliğini kaybetmeyen şarkılar her düğünde icra edilmektedir. Bunlardan biri de "Şekir Ağa" adlı hikâyeli şarkıdır. Şarkının sözleri şu şekildedir:

Hay şenge şenge şekir ağa şenge
 Hay şenge şenge şêrê sor şenge
 Şekir axa kuştin Ertûşyan bi denge
 Kuştina şêrê sor Ertûşyan bi denge
 Geliyê şaxê geliyekî sare
 Hun baver nekin dijmin neyar e
 Dîtina şêrê sor ji bo me ew car e
 Şekir axa kuştin Ertûşyan hewar e
 Hay şeng e şeng e şêrê sor şeng e
 Hay şeng e şeng e şekir axa şeng e

Türkçe anlamı

Hey sheng e sheng e sheng kırmızı aslan sheng e
 Şekir Ağa, Ertuşyalıları yüksek sesle öldürdü
 Şekir ağayı öldürdüler, Ertuşyanlılar sessiz
 Kızıl aslanı öldürdüler Ertuşyanlılar sessiz
 Soğuk bir vadinin dal vadisi
 Siz inanmıyorsunuz, düşmandan dost olmaz
 Kızıl aslanı görmek bizim için o zamandır
 Şekir ağayı öldürdüler Ertuşyanlılar yastadır
 Hay shenge shenge kırmızı aslan shenge
 Hay shenge shenge şeker ağa shenge

KK-3, şarkı, Şekir Ağa'nın Ertuş aşireti tarafından şehit edilmesini şu şekilde aktarmıştır: Şekir Ağa, Van ve Hakkari bölgelerinde çok sevilen saygın bir kişiliktir. Bu saygınlığından dolayı, Hakkari Miri İbrahim Xan Beg bu durumu çekemez ve etrafına topladığı korumalarla defalarca Şekir Ağa'nın evine baskın yapar. Ancak her baskından zararlı çıkar ve adamlarını kaybeder. İbrahim Xan Beg, bu şekilde üstünlük sağlayamayacağını fark edince, Çatak'taki Ermeni aşiret lideriyle iletişime geçer ve Şekir Ağa ile barışmak istediğini söyler. Şekir Ağa, bu isteği kabul eder ve yemeğe davet edilir. Ancak yolda, elbiseleri yırtık bir Ermeni rahibe rastlar ve rahib, "Ağa, bu işin içinde bir pislik var" der. Bu sözlerden sonra Şekir Ağa, bir komplo olduğunu fark eder. Ancak, yemeğe gitmediği takdirde "korktu" dedikodusu çıkmasın diye yemeğe gitmeye karar verir ve yolda Şekir Ağa şehit edilir.

Bu olaydan sonra Şekir Ağa, unutulmaz kahraman bir figür haline gelmiş ve "Şekir Ağa" şarkısı ile anılmıştır. Ertoşi aşireti düğünlerinde seslendirilen hikâyeli şarkı, günümüzde Bruki aşireti ve diğer Kürt düğünlerinde de söylenmektedir. Bu tür hikâyeli şarkılar düğünlerde dengbejler tarafından seslendirilir, dengbejlik geleneği Doğu kültüründe büyük bir öneme sahiptir. Dengbejler, halk müziği geleneğinin en önemli taşıyıcılarıdır ve yaşamış oldukları olayları şarkılara dönüştürürler. Bu şarkılar, halkın acılarını, mutluluklarını ve tarihini anlatır. Dengbejler, ağıt niteliğindeki şarkılarıyla halkın kültürünü kuşaktan kuşağa aktarırlar. Bugün, en sevilerek dinlenen dengbejlerden biri Şakiro'dur. Şakiro'nun şarkıları, her aşiretten insan tarafından bilinmekte ve onun şarkıları, dengbejler tarafından düğünlerde yaşanmış olayları dile getiren anlamlı mısralar olarak seslendirilmektedir.

Resim 1: Van Bruki aşireti kına ve düğünü (URL-1)

Dengbejler, şarkılarında halkın yaşamını ve acılarını anlattıkları için her kültürün önemli bir parçası olurlar. Müzik; duygudur, histir, fikirdir ve Kürt halkının hayatının ta kendisidir. Kürt halkı, tüm acılarını, sıkıntılarını müzik aracılığıyla dile getirmiştir. Destanlarını, folklorunu ve diğer edebi değerlerini müzikle gelecek nesillere aktarmayı başarmıştır (Bayrak, 1991: 65).

4. Brukan (Bruki) Aşireti Geleneğinde Düşün Yemekleri

Şekil 1. Bruki Aşireti Düşünlerinde Yiyecek ve Müzik Etkileşimi (Gastroetnomüzikoloji Perspektifi)

Yemek/ Eylem	Düşünde Durumu	Sunulma	Müzikal Eşlik / Ritüel Bağlantısı	Gastromüzikolojik yorum
Keşkek	Düşünün ana yemeklerinden biri		Bazı bölgelerde toplu pişirme sırasında dengbej veya ezgi söyleme geleneği gözlenmiştir; müzik, pişirme ritüelini toplumsal bir etkinliğe dönüştürür	Düşün dışında nadiren yapılır; düşünle sınırlı bir uygulamadır
Helise	Özellikle takı töreni ve yemek sırasında		Takı ve helise dağıtımı sırasında ritüele eşlik eden şarkılar olabilir; müzik ve yiyecek dağıtımı bir ritüel bütünlüğü oluşturur	Geleneğin Brukilere özgü olup olmadığı bölgesel farklılıklara bağlıdır
İçli Köfte	Yemek merasiminde		Henüz müzikle doğrudan bağlantısı belirlenmemiş; gastroetnomüzikolojik bağlama girmesi için özel ezgi veya ritüel eklenmesi gerekir	Yalnızca düşün ve diğer eğlencelerde topluca yapılır.
Kavurma	Yemek merasiminin ana ögesi		Genellikle düşünlerde çalınan halay ve ezgiler eşlik eder; toplumsal bağları pekiştiren geleneksel bir uygulama	Anadolu düşünleri ile benzerlik gösterir
Pilav	Yemek merasiminin ana ögesi		Kavurma ile birlikte genel müzik uygulamasına dahil edilir	Yalnızca düşünlerde kazanlarla hazırlanır.
Cacık	Yemek merasiminin yan ögesi		Müzik eşliğinde servis edilmez; yemek tamamlayıcı olarak sunulur	Genel düşün pratiğinde ara soğuk olarak ikram edilir.

Resim 2-3: Göçebe Bruki Aşiret düşün yemeği hazırlığı (URL-2), Günümüz Bruki Aşiret düşün yemeği (URL-3)

Bruki Aşireti düşünlerinde yemek hazırlıklarının yoğunlaştığı düşünden bir gün önce ve düşün günü sabah saatlerinde, özellikle büyük kazanların kurulduğu alanlarda kadınların kolektif biçimde çalıştıkları gözlemlenmiştir. Bu süreçte görüşme yapılan katılımcılardan biri KK-3, yemek hazırlıklarına eşlik eden türkü söyleme pratiğini şu sözlerle ifade etmektedir: *Eskiden “kazan kaynarken susmak ayıp olurdu, türkü söyledik ki hem iş kolay gelsin hem de düşünün bereketi artsın.”* Bu ifade, müziksel icranın yalnızca

eğlence amacı taşımadığını; kolektif emeği anlamlandıran ve ritüel süreci destekleyen bir unsur olarak işlev gördüğünü göstermektedir. Benzer biçimde başka bir katılımcı KK-5, yemek ve müzik arasındaki ilişkiyi düğün ritüelinin ayrılmaz bir parçası olarak tanımlamaktadır: “Yemek sessiz olmaz, hele düğünde hiç olmaz. Davul zurna başlamadan kazan açılmaz.” Bu tür ifadeler, müziksel icranın yemek hazırlama ve sunma süreçlerini düzenleyen sembolik bir zamanlayıcı ve bütünleyici unsur olarak algılandığını ortaya koymaktadır. Saha gözlemleri sırasında, davul-zurna icrasının özellikle yemeklerin dağıtımına yakın zamanlarda yoğunlaştığı ve bu durumun düğün alanında ritüel bir hareketlilik yarattığı kaydedilmiştir. Bu mikro düzey gözlemler ve katılımcı ifadeleri, Bruki Aşireti düğünlerinde yemek ve müzik pratiklerinin rastlantısal değil; belirli ritüel kurallar ve toplumsal beklentiler çerçevesinde şekillendiğini göstermektedir. Söz konusu pratiklerin, bölgedeki diğer düğün gelenekleriyle benzerlikler taşıdığı kabul edilmekle birlikte, yemek hazırlıklarına eşlik eden kolektif türkü (stran) söyleme pratiğinin Bruki Aşireti bağlamında özellikle kadın emeği ve dayanışması üzerinden anlam kazandığı görülmektedir.

Bruki aşiretinin düğün yemeği geleneği, köklü bir Şamanist geleneğe dayanan, toplumsal bağları güçlendiren ve kültürel mirası yaşatan önemli bir ritüeldir. Düğün yemeği hem geleneksel hem de topluluk için büyük bir anlam taşır. Aşiret üyeleri arasında iş birliği, yardımlaşma ve dayanışma duygularını pekiştiren bu yemek, aynı zamanda misafirperverliğin de bir göstergesidir (Çeribaş ve Ermeçli, 2021: 357). Bruki aşiretinin düğün yemekleri, genellikle imece usulüyle, işinden anlayan kadınlar tarafından zılgıtlar çekilerek hazırlanır. Bu hazırlıklar, düğünden birkaç gün önce başlar ve titizlikle eğlenceli bir biçimde yapılır. “Düğün aşçısı” olarak bilinen kadınlar, yemek hazırlığı için gereken tüm malzemeleri temin ederler. Bu malzemeler arasında kazanlar, siniler, yer sofraları, sofrta bezleri, testiler, sürahiler ve çatal-bıçak gibi araçlar bulunur. Düğün sahibi ise, yemeklerin malzemelerini sağlar. Etler, geleneksel yöntemlerle kesilir ve taze bir şekilde hazırlanır. Düğün yemeği, misafirlere yöresel yemekler sunulacak şekilde hazırlanır ve bu yemeklerin çeşitliliği ve lezzeti, misafirlerin iyi ağırlanması açısından büyük önem taşır. Düğün sahibi, yemeklerin lezzetli olmasına ve misafirlere en iyi şekilde hizmet verilmesine büyük özen gösterir. Bu, düğün sahibinin saygınlığını ve topluluk içindeki değerini simgeler. Bruki aşiretinde düğün yemeği geleneğinde, kadın ve erkeklerin birlikte yemek yemesi önemli bir unsurdur. Bu, Orta Asya ve Şamanist kültürünün bir yansımasıdır ve düğün yemeği birlikte yenildiğinde, törenin mutlu bir şekilde gerçekleşeceği ve süreceği kabul edilir. Misafirler, genellikle “okuntu” adı verilen objeler veya davetiyeler aracılığıyla düğün yemeğine davet edilirler. Eğer düğün alanı kısıtlıysa, komşular ve akrabalar devreye girer. Evlerini açan insanlar, gelen misafirlere siniler/tepsilerle yemek sunarlar. Ayrıca, yatıya kalan misafirlere de evlerini açarak, düğün sahibine yardımcı olurlar. Eğer yemek için gereken malzemelerde eksiklik olursa, komşular gerekli malzemeleri sağlamak için yardıma gelirler. Yemekler genellikle öğle yemeği olarak sunulsa da bazı yörelerde akşam yemeği olarak da ikram edilebilir. Uzaktan gelen misafirler için yemek, akşama kadar devam edebilir. Sunum, yöresel geleneklere göre farklılık gösterebilir. Bazı yerlerde bakır kaplar içinde sinilerle yemekler sunulurken, günümüzde yemekler genellikle masalarda seramik tabaklarda sunulmaktadır. Gençler, yemeği dağıtmakla sorumludur ve her gelen misafire servis yaparlar.

KK-5, düğün yemeği, çorba çeşitleriyle başlar. Çorba olarak düğün çorbası veya ayran aşısı gibi yöresel çorbalar sunulabilir. Sonrasında ana yemek servis edilir. Ana yemek genellikle etli olup, yöresel lezzetler arasında keşkek, keledoş, yuvarlama, kapama, yaprak sarması, sulu köfte ve karışık kızartmalar gibi yemekler yer alır. Yemeklerin ardından ise tatlı servisi yapılır; bu tatlılar genellikle evde hazırlanan baklava, un helvası veya irmik helvası gibi lezzetlerdir. Son yıllarda ise, bazı yerlerde hazır tatlılar da kullanılmakta ve misafirlere sunulmaktadır.

Bruki aşiretinin düğün yemeği geleneği, sadece bir yemek sunumu olmanın ötesinde, toplumsal bağları güçlendiren, misafirperverliği ve dayanışmayı yücelten bir ritüeldir. Düğün yemeği, kültürel mirası yaşatan ve aynı zamanda topluluk üyeleri arasındaki sosyal dayanışmayı pekiştiren önemli bir gelenektir. Yemeklerin hazırlanışı, sunuluşu ve yenilişi, Bruki aşiretinin toplumsal yapısının, geleneklerinin ve değerlerinin bir yansımasıdır. **KK-1**, göçebe yaşamın kalıntıları ve hayvancılığın yoğun olarak yapıldığı bu bölgede, düğün sofralarında genellikle et ağırlıklı yemekler yer alır. Bu yemekler, genellikle düğün organizasyonlarında deneyimli aşçılar tarafından hazırlanır. İkramlar, ailenin maddi durumuna göre çeşitlilik gösterebilir. Bruki aşiretini gastromüzikoloji açısından değerlendirmek, bu topluluğun müziksel pratikleri ile gastronomik (yeme-içme) kültürünü karşılıklı olarak anlamaya çalışmak anlamına gelir. Gastromüzikoloji, yemek kültürü ile müzik arasındaki ilişkileri kültürel bağlamda inceler. Aşiret toplumlarında bu ilişki özellikle ritüel, tören ve gündelik yaşam pratiklerinde yoğun olarak görülür.

Bruki aşiretini gastro(etno)müzikoloji bağlamında kısaca şöyle değerlendirebiliriz.

Bruki Aşiretinde müzik kültürü ve törenler

Bruki aşireti gibi Van yöresindeki Kürt aşiretlerinde müzik, özellikle düğünler, buluşmalar, bayramlar ve misafir ağırlama gibi sosyal olayların vazgeçilmez bir parçasıdır. Aşiret içi evliliklerde hiyerarşi ve sıra sistemi gözetilirken, bu törenlerde müzik ritüelinin toplumsal onayını pekiştiren bir işleve sahiptir.

- Dengbêjlik geleneği Bruki aşiretinde de görülür. Aile ve aşiret ilişkilerini, kahramanlıkları, aşiretler arası ilişkileri konu eden uzun hava formundaki bu anlatılar, topluluğun belleğini taşır.
- Kadınların sesinin ve sözünün kısmen kabul gördüğü (örneğin dul kadınların erkeksi tavırla yönetici olmaları) bir yapıda, kadınların müzikal katılımı, özellikle kadınlar arası meclislerde ve mutfakta yapılan işlerde söylenen türkü ve manilerle kendini gösterir.

4.1. Bruki Aşiretinde gastronomi ve sosyal hiyerarşi

Bruki aşiretinde yemek, sadece beslenme değil aynı zamanda toplumsal statü, misafirperverlik ve aidiyetin bir göstergesidir. Bruki aşiretinin düğünlerinde sunulan yemekler, aşiret içinde yalnızca beslenme amacı taşımakla kalmayıp aynı zamanda “gösteri” işlevi görür. Geleneksel Van yemekleri, örneğin keşkek, içli köfte, kavut ve helise, büyük kazanlarda topluca pişirilir ve bu pişirme süreci sırasında davul-zurna eşliğinde ritüel danslar (gowend) gerçekleştirilir. Saha çalışması bulguları, bu uygulamanın hem toplumsal bağları pekiştiren hem de gastroetnomüzikolojik bir performans olarak işlev gördüğünü doğrulamaktadır.

Kadınların mutfaktaki emeğiyle, müzikteki üretimi zaman zaman birleşir: hamur açarken, yoğurt mayalarken ya da uzun pişme sürelerinde kadınlar kendi aralarında türkü (stran) söyler; bu da ritim ile iş gücünün birleştiği bir alan yaratır. Kadınların yemekli buluşmaları zılgıtlı başlar fakat belli başlı hüznü müzik formlarının dinlenmesi, yemeğin duygusal atmosferle birlikte bir yas ritüeline dönüşmesini sağlar.

Bruki Aşiretinde gastro(etno)müzikolojik sonuçlar

1. Evlilikte sıra gözetimi gibi ritüeller hem müzikte hem yemekte kolektif bir düzenin göstergesidir. Kim ne zaman evlenecekse o evlilikte hangi müziklerin çalınacağı, hangi yemeklerin pişirileceği bellidir.
2. Kadının yer aldığı alanlar (mutfak ve iç mekânlar), aynı zamanda onun sözünü dolaylı olarak söylediği (zılgıtlı, türküyü stranla, maniyle) alanlardır. Bu alanlar hem yemek hem müzik üretiminin merkezidir.
3. Aşiretler arası evliliklerde ortak müzikler ve yemekler kültürel alışverişin bir zemini olur; farklı aşiretlerin mutfak gelenekleri ve müzikal repertuarları bir araya gelir.
4. Gastromüziksel hafıza, düğünlerde çalınan belirli ezgilerin belli yemeklerle hatırlanmasını sağlar. Örneğin bir keşkek kazanı kaynarken, onunla özdeşleşmiş bir halay havası çalınabilir.

5. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, Bruki Aşireti düğünleri üzerinden, yiyecek, müzik ve dans unsurlarının gastroetnomüzikolojik açıdan kültürel kimliğin inşasında nasıl işlev gördüğünü incelemiştir. Bulgular, Bruki düğünlerinin yalnızca eğlence amacı taşımadığını, aynı zamanda toplumsal bağları güçlendiren, kuşaklar arası kültürel aktarımı sağlayan ve kültürel kimliği somutlaştıran ritüel performanslar içerdiğini göstermektedir. Saha gözlemleri ve katılımcı görüşmeleri, düğünlerde yemeklerin, müzik ve ritüel eylemlerle birbirine sıkı sıkıya bağlı olarak yürütüldüğünü ortaya koymuştur.

Bruki Aşireti, tarihsel olarak Osmanlı öncesi Kürt emirliklerinden günümüze uzanan köklü bir geçmişe sahiptir. Osmanlı döneminde, özellikle Hamidiye alaylarının teşkil edilmesi sırasında Kafkasya ve İran bölgelerinde konumlanan Bruki aşireti, bu süreçte hem askerî hem de toplumsal deneyimler yaşamıştır. 93 Harbi sırasında Bruki alayı Ruslarla savaşmış, ardından Osmanlı kuvvetlerine katılmıştır. Bu tarihsel tecrübeler, aşiretin toplumsal yapısını, ritüel pratiklerini ve kültürel kimliğini biçimlendirmiştir. Göçebe bir topluluk olarak Brukiler, düğünlerini çoğu zaman göç ettikleri bölgelerde, o anki imkânlar ve malzemelerle icra etmişlerdir. Bu durum, aşiretin düğün kültürüne hem pratik hem de simgesel bir esneklik kazandırmıştır. Örneğin, göç yollarında kurulan geçici obalarda düğün yemekleri hazırlanmış, mevcut malzemelerle ortaya çıkan yemeklere müzik ve dans eşlik etmiştir. Büyük kazanlarda pişen etli yemekler veya pilavlar, çoğunlukla davul ve zurnanın ritimleri eşliğinde toplulukla paylaşılmıştır. Böylece yemek hazırlığı, yalnızca beslenmeye yönelik bir faaliyet değil, aynı zamanda müzikle iç içe geçmiş bir kolektif ritüel haline gelmiştir. Yolda devam eden düğün şenliklerinde ise göçebe yaşamın dinamizmini yansıtan doğaçlamalar (Şerrani dansı) öne çıkmıştır. Yolculuk sırasında söylenen stranlar (halk türküleri), hem yorgunluğu hafifletmiş hem de toplumsal birlik duygusunu pekiştirmiştir. Bu bağlamda Bruki aşiretinin göçebe yaşam pratiği, düğün ritüellerinde gastronomi ve müzik/dansın simbiyotik bir şekilde birleşmesini sağlamış; yiyecek ve müzik, kültürel sürekliliği taşıyan başlıca unsurlar olarak işlev görmüştür.

Yerleşik Bruki aşiretinde düğünler üç gün sürer ve her gün toplumsal ve kültürel işlev taşır. Kız isteme merasimi aile içinde gerçekleşir ve evlilik sürecine onay anlamı katar. Kına gecesinde kadınlar kendi aralarında türkü söyleyerek toplumsal bağlarını pekiştirir; gelinin ağlaması ve hüznü şarkılar, toplumsal normları ve duygusal ifadeyi somutlaştırır. Gelin getirme töreni sırasında zılgıtlar, kırmızı kuşak bağlama ve davul-zurna eşliğinde yapılan ritüeller, toplumsal hiyerarşi ve dayanışmayı görünür kılar. Konvoy eşliğinde düğün mekanına varıldığında başlayan büyük eğlence boyunca yemekler (tatlılar, çerezler, kavurma, pilav, cacık) imeceyle hazırlanır ve misafirlere dağıtılır; müzik ve dans, bu süreç boyunca kesintisiz devam eder.

Saha bulguları, yiyecek ve müzik etkileşiminin somut örneklerini ortaya koymaktadır. Örneğin, keşkek ve helise büyük kazanlarda pişirilirken söylenen türkülerin sözleri, yemeğin bereketli olması ve toplumsal dayanışmanın güçlenmesi temalarını taşır. Davul-zurna eşliğinde yapılan ritüel danslar, kazan etrafında çalışan katılımcılar arasında bedensel bir uyum sağlar. Kına gecesinde gelinin eline şerbet sürülmesi veya mevu dağıtımı, müzik eşliğinde toplumsal anlam kazanan ritüellerdir. Çocukların şekerleri toplaması ve yemesi, kültürel mirasın nesiller arası aktarımını somutlaştırır.

Elde edilen saha verileri, düğünlerde yemek hazırlama, sunma ve paylaşma süreçlerinin müziksel icra sayılabilecek zılgıt ve Kürtçe eğlenceli şarkılarla birlikte anlam kazandığını ve bu birlikteliğin kolektif emeği görünür kılan önemli bir kültürel mekanizma olduğunu göstermektedir. Gastro(etno)müzikolojik yaklaşım çerçevesinde değerlendirildiğinde, Bruki Aşireti düğünlerinde yemek ve müzik, birbirinden bağımsız kültürel unsurlar değil; aksine ritüelin bütünlüğünü sağlayan, toplumsal dayanışmayı ve aidiyet duygusunu pekiştiren simbiyotik pratikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle yemek hazırlıklarına eşlik eden türkü söyleme geleneği, müziksel icranın kolektif emeği anlamlandırma ve ritüel süreci düzenleme işlevini açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu yönüyle çalışma, gastro(etno)müzikoloji literatüründe vurgulanan yemek-müzik-ritüel ilişkisini Bruki Aşireti örneği üzerinden somutlaştırmakta; yerel bir kültürel pratiğin disiplinlerarası bir yaklaşımla nasıl analiz edilebileceğine dair saha temelli bir katkı sunmaktadır. Gelecek çalışmaların, farklı aşiret ve topluluk örnekleri üzerinden karşılaştırmalı analizler yapması, gastro(etno)müzikolojik yaklaşımın Türkiye bağlamındaki açıklayıcılığını daha da artıracaktır. Bu çalışma, genelleme iddiası taşımayan bir örnek olay incelemesi olarak değerlendirilmelidir.

5.2. Öneriler

1. Farklı aşiretler, yöreler ve etnik gruplar üzerinde benzer araştırmalar karşılaştırmalı yapılmalı ve disiplinlerarası çalışmalar desteklenmelidir.
2. Kadınların düğünlerdeki aktif rolleri (kına gecesi, yemek hazırlığı, zılgıt) görünür kılınmalı; yerel kadın dernekleri ile iş birliği yapılmalıdır.
3. Bruki Aşireti gibi geleneksel yaşam pratiklerini sürdüren topluluklar, kültürel turizm açısından değerlendirilmeli; düğün törenleri kültürel tanıtım ve deneyim faaliyetlerinde kullanılmalıdır.
4. Düğün ritüelleri, müzik ve gastronomi pratikleri somut olmayan kültürel miras kapsamında ele alınmalı; yerel yönetimler ve kültür müdürlükleri, bu uygulamaların kayıt altına alınması ve gelecek kuşaklara aktarılması için projeler geliştirmelidir.
5. Van dışındaki bölgelerde yaşayan Bruki üyeleriyle yapılacak karşılaştırmalı çalışmalar, kültürel çeşitlilik ve değişim süreçlerinin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.
6. Saha bulguları doğrultusunda, yemek ve müzik etkileşimlerini belgeleyen görsel ve ses kayıtlarının toplanması, gastro(etno)müzikolojik analizlerin güçlendirilmesine hizmet edebilir.

Kaynakça

- Altuntek, S. (1993). *Van Yöresinde Akraba Evliliği*. Ankara, Kültür Bakanlığı, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü.
- Arkonaç, S. Ayşen (2001). *Sosyal psikoloji*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Barth, F. (2001). Kürdistan'da toplumsal örgütlenmenin ilkeleri. İstanbul: Avesta Yayın.
- Bayrak, M. (1991). *Kürt Halk Türküleri, İnceleme-Antoloji*. Öz-Ge Yayınları-3.
- Berg, B., L., ve Lune, H. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (Çev. Aydın H.). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Beşikçi, İ. (1992). Doğu'da değişim ve yapısal sorunlar (göçebe alıkan aşireti). Ankara: Yurt Yayınları.
- Bruinessen, Martin V. (1995). *Kürdistan üzerine yazılar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bruinessen, Martin V. (2003). *Ağa, şeyh, devlet*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çakmak, S. (2025). Şeb-i Yelda Ritüelinde Gastro(Etno)Müzikoloji, (Yiyecek, içecek, renkler ve müzikal anlatımlar), *Gastroetnomüzikoloji Dergisi*, Yıl 2, Sayı 1.
- Çeribaş, M., Ermeçli, S. (2021). *İnanç-sağlık ilişkisi bağlamında Türk kültüründe ritüel yemekler*. Halk Kültüründe Sağlık. (ed., Prof. Dr. Ömür Ceylan), 353- 367, İstanbul: Motif Vakfı Yayınları.
- Demir, E. (2024). Van Geleneksel Danslarının Etnokoreolojik Açından İncelenmesi, *Ege Üniversitesi, Türk Halk Oyunları Anabilim Dalı, İzmir*.
- Doğan, İ. (2000). *Sosyoloji*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Doğuş Varlı, Ö. (2022). Gastro(etno)müzikolojiye Doğru I, *Etnomüzikoloji Dergisi*, Cilt: 5 Sayı: 1, 97.
- Dowel, M. (2000). *Kürtler*. İstanbul: Avesta Yayın.
- Ebiri, G. (2020). Taniyanların Dilinden Kinyas Kartal'ın Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri, *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 6, 189 - 206.
- Erdoğan, A. (2014). İslamiyet'ten Önce Türk Devletlerinde Meclis Anlayışı: Toy, Kengeş, Kurultay Kahramanmaraş Sütçü örneği. *İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 39-52.
- Erdoğan Türen, İ., & Yöre, S. (2021). Burgerin Müziği: Bir Gastromüzikoloji Çalışması, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Eröz, Mehmet (1973). Doğu Anadolu Hakkında Sosyo Kültürel Bir Araştırma. Ankara: Baylan Matbaası.
- Fontana, A. ve Frey, J. (1994). Interviewing: The art of science. In N. Denzin, ve Y. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (pp. 361-376). Thousand Oaks, CA: Sage Publication, Inc.
- Gellner, E. (1995). *Anthropology and politics*. Blackwell, Oxford. (Akt: Vergin, N. (2003). *Siyasetin sosyolojisi*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Giddens, A. (1999). *Toplumsal kuruluşu* (Çev. H.Özel), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Gökalp, Z. (1999). *Kürt aşiretleri hakkında sosyolojik tetkikler* (Çev. Yalçın Toker), Ankara: Toker Yayınları.
- Haviland, W. (2002). *Kültürel antropoloji*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Hay, W. R. (2005). *Kürdistan'da iki yıl 1918-1920*. İstanbul: Avesta Yayıncılık.
- Jwaideh, W. (1999). *Kürt milliyetçiliğinin tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kartal, B. (2014). *Sosyolojik Açından Biruki Aşireti ve Kinyas Kartal (Göç ve Sürgünleri)*. Ankara: kurgu kültür merkezi yayınları.
- Koca, S. (2012). Toy. Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) İslam Ansiklopedisi, cilt: 41,270272.
- Kutlay, N. (2002). *21.yüzyıla girerken Kürtler*. İstanbul: Peri yayınları.
- Leach, E. R. (2001). *Rewanduz Kürtleri* (Çev. S. Birwan, H.Özsoy, S.R. Şengül). İstanbul: Aram Yayınları.
- Malinowski, B. (1989). *İlkel toplumlarda cinsellik ve baskı* (Çev. H. Portakal). İstanbul: Kabalcı Yayın.
- Malinowski, B. (1990). *İnsan ve kültür*. (Çev. M.F. Gümüş). Ankara: V Yayınları.
- McDowell, D. (2000). *Kürtler*. (Çev. Zeri İnanç), İstanbul: Avesta Yayınevi.
- Merriam, Alan P. (1964). *The anthropology of music*. Evanston, IL: Northwestern University Press.
- Mintz, Sidney W. (1985). *Sweetness and power: The place of sugar in modern history*. New York, NY: Penguin Books.
- Özer, A. (2000). *Doğu Anadolu'da Aşiret Düzeni*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Özer, A. (2003). *Doğuda Aşiret Düzeni ve Brukanlar*. Ankara: Cantekin matbaası.
- Şeref H. (1971). *Şerefname*. İstanbul: Ant Yayınları.
- Türkmen, F. (2005), 2. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri Kitabı. Cilt 2, *Uludağ Üniversitesi Kültür Sanat Kurulu*

Yayınları, Bursa.

Weber, M. (1995). *Toplumsal ve ekonomik örgütlenme kuramı* (Çev. Ö. Ozankaya). Ankara: İmge Yayınları.

Weber, M. (2002). *Sosyoloji yazıları* (Çev. Taha Parla), İstanbul: İletişim Yayınları.

Yalçın-Heckmann, L. (2002). *Kürtler'de aşiret ve akrabalık ilişkileri*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Sözlü Kaynaklar (Kişisel Görüşme)

KK-1: Ersin Demir, 36 yaş, Van/Edremit, Halk oyunları eğitmeni, Yüksek lisans (Görüşme: 22.03.2025)

KK-2: Yekta Özgür Eryiğit, 31 yaş, Van, Müzik, Konservatuvar, Doktora (öğrenci) (Görüşme: 24.04.2025)

KK-3: Serdar Canan, 40 yaş, Hakkâri, Müzik, Konservatuvar, Lisans (Görüşme: 22.02.2025)

KK-4: Aytaç Aytin, 30 yaş, Van, Derlemeci yazar (Görüşme: 10.05.2025)

KK-5: Zozan Özgökçe, 48 yaş, Van/Kalecik, Serbest Muhasebeci, Lisans (Görüşme: 24.04.2025)

Web Siteleri

URL-1. Van aşiret düğünü fotoğraf https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/vanda-asiret-dugunu-4-ulkeden-yuzlerce-kisi-geldi-geline3-kilo-altin-damada-4-milyon-lira-takildi,YM_wWjZn-0SrtbbsV9loqw/deF-WL3ufkqj6HdVGYSosg Erişim tarihi (12.02.2025)

URL-2. Bruki Aşiret düğün yemeği hazırlığı <https://images.app.goo.gl/HXuWY9Rf6rLxwnir5> (Erişim tarihi: 22.02.2025)

URL-3. Bruki Aşireti günümüz düğün yemeği ve sunumu
<https://images.app.goo.gl/Wfe7TrvqzvYgvWaf8> (Erişim tarihi: 22.02.2025)

URL-4. <https://www.youtube.com/watch?v=VW4YRxI4VpY> (Erişim tarihi: 17.09.2025) Van (Başkale) Aşiret düğününde dengbej Yusuf Çalışır yer aldı.

URL-5. Şerrani oyun performansı için bkz; <https://www.youtube.com/watch?v=Lch2NDw2VLw> (Erişim tarihi: 22.02.2025)